

Маріупольський
університет

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Збірник матеріалів науково-
практичного круглого столу

10 грудня 2024

Київ 2024

УДК 342.7”364”(06)

Редакційна колегія:

Голова Вікторія ГРИГОР’ЄВА, завідувач кафедри права МДУ, кандидат юридичних наук, доцент;

Заступник голови Юлія КАМАРДІНА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент;

Члени оргкомітету: Марія ПОЖИДАЄВА, професор кафедри права, доктор юридичних наук;

Анна ПОЛІТОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент;

Євген ЧЕРНИХ, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент.

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою економіко-правового факультету
Маріупольського державного університету
(протокол № 5 від 18.12.2024).*

П 68 Права людини в умовах воєнного стану: прикладний аспект: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу, м. Київ, 10 грудня 2024 р. / за заг. ред. В.В. Григор’євої, Ю.В. Камардіної, М.А. Пожидаєвої, А.С. Політової, Є.М. Черниха. – Київ : МДУ, 2024.– 68 с.

У матеріалах круглого столу висвітлюються особливості реалізації прав людини в умовах воєнного стану, а також міжнародні та регіональні механізми захисту прав людини. Представлено теми доповідей за основними напрямками роботи круглого столу: загально-теоретичні аспекти захисту прав людини в умовах воєнного стану. Міжнародне гуманітарне право та захист прав людини; правозахисні механізми захисту прав людини: стан та перспективи; реалізація та захист прав людини в умовах глобальних кліматичних змін. У збірнику представлено статті за матеріалами доповідей. Матеріали круглого столу адресовані науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами реалізації та захисту прав людини в умовах воєнного стану в Україні.

УДК 342.7”364”(06)

Матеріали подаються в авторській редакції.

Відповідальність за якість та достовірність даних, точність цитат та іншої інформації несуть автори публікацій.

© Маріупольський державний університет, 2024

Маріупольський
університет

Омбудсман України
Ombudsman of Ukraine

АСОЦІАЦІЯ
ПРАВНИКІВ
УКРАЇНИ
UKRAINIAN BAR
ASSOCIATION

Маріуполь

ПРАВО НА
ЗАХИСТ
Благодійний фонд

Маріупольський
державний
університет

Регіональне представництво
Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини в Донецькій і
Луганській областях

Відділення Асоціації правників
України в Донецькій області

Центр підтримки та допомоги
переселенцям ЯМаріуполь у м.
Запоріжжя

Благодійна організація "Благодійний
фонд "Право на Захист", яка є
виконавчим партнером Управління
Верховного Комісара з питань біженців
ООН

Права людини в умовах воєнного стану: прикладний аспект

науково-практичний круглий
стіл

10 грудня 2024

Київ – МДУ.2024

Модератор: Камардіна Юлія Вікторівна, к.ю.н, доцент, доцент кафедри права Маріупольського державного університету

<i>Вітання</i>	<i>Доповіді</i>
КАЛІНІНА СВІТЛАНА, д.е.н., професор, Декан економіко-правового факультету Маріупольського державного університету	НАЗАРІЙ САВЕНКО, Головний спеціаліст Відділу сприяння роботи регіональних представництв Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради з прав людини РОЛЬ ОМБУДСМАНА В ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ
МИХАЛЬОВ ДМИТРО, Представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Донецькій та Луганській областях	ВІОЛЕТТА ДРЕСВЯННИКОВА, юрист центру підтримки та допомоги переселенцям ЯМаріуполь у м. Запоріжжя ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ВПО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ
	РОМАН ШАМАРА, юрист Благодійної організації «Благодійний фонд «Право на Захист», яка є виконавчим партнером Управління Верховного Комісара з питань біженців ООН ПРОБЛЕМАТИКА ОСВІТНИХ ПРАВ ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ
	ОЛЕКСАНДР БАРАНОВСЬКИЙ, адвокат, Член національної асоціації адвокатів України, к.ю.н., старший викладач кафедри права Маріупольського державного університету РОЛЬ АДВОКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ
	ЮЛІЯ КОВЕЙНО, доктор філософії з права, доцент кафедри права, Академічний координатор проєкту Erasmus plus programme Climate justice living lab ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КЛІМАТИЧНИХ ПРАВ
	ЮЛІЯ КАМАРДІНА, к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Маріупольського державного університету РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАХИСТІ КЛІМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ
	МАРК ПАРКЕР, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньої програми Міжнародне право Маріупольського державного Університету РОЛЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ВИКЛИКИ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні колеги, гості та учасники круглого столу!

Дозвольте привітати вас на науково-практичному круглому столі, присвяченому Міжнародному дню захисту прав людини: «Права людини в умовах воєнного стану: прикладний аспект». Сьогодні ми зібралися, щоб обговорити найактуальніші питання, які стоять перед нашою державою, а саме захист прав людини та дотримання збоку держави тих прав, які зазначено у національному законодавстві та міжнародно-правових актах, ратифікованих Україною.

Зважаючи на надзвичайну актуальність забезпечення прав і свобод людини, питання їх дотримання у період воєнного стану є найбільш болючим на сьогоднішній день в нашій державі.

Права та свободи людини стають першою мішенню агресора під час війни. Тому вони повинні бути захищені і гарантовані як на рівні конституційних положень, так і на рівні нормативно-правового регулювання. Зважаючи на складні сучасні реалії, викликані збройною агресією росії та її повномасштабним вторгненням на українські землі, права людини підлягають виключним засобам забезпечення, охорони та захисту. Рівень такого забезпечення насамперед визначається розвиненістю ефективних механізмів і розробленістю дієвих засобів і процедур, які використовуються з метою охорони та захисту прав і свобод людини, що дає можливість вести мову про гарантування безпеки кожного в державі.

Я впевнений, що результати нашого круглого столу сприятимуть вирішенню багатьох проблемних питань, що накопичились в нашій державі. Наші спільні зусилля допоможуть Україні стати сильнішою, стабільнішою та процвітаючою державою, в якій кожен громадянин відчуватиме захищеність та впевненість у майбутньому.

Бажаю всім учасникам плідної роботи, цікавих дискусій та нових наукових досягнень. Нехай цей круглий стіл стане важливим кроком на шляху до нашої спільної мети – ознайомлення наших здобувачів з основними механізмами захисту прав людини в Україні під час воєнного стану та привернення уваги молоді до можливих обмежень цих прав та свобод.

Дякую за увагу!

**Представник Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини
у Донецькій та Луганській області
МИХАЛЬОВ Дмитро**

АЛІЄВА Аліна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
освітньої програми «Право»
Маріупольського державного університету, м.Київ
Науковий керівник: ГРИГОР'ЄВА Вікторія,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ПОЗАСУДОВІ ПРОЦЕДУРИ У СИСТЕМІ ЗАХОДУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах сучасної ринкової економіки виникнення господарських спорів є неминучим явищем, а ефективне їх урегулювання сприяє стабільності економічних відносин і розвитку бізнесу. Позасудові методи вирішення спорів, зокрема медіація та звернення до третейського суду, дозволяють вирішувати конфлікти швидко, економічно та збереженням ділових відносин, що є критично важливим у сучасних умовах глобалізації, у порівнянні із класичним методом вирішення господарських спорів – зверненням до суду.

Проблематика дослідження позасудових процедур вирішення господарських спорів актуальна і на сьогоднішній день, що вбачається із аналізу останніх публікацій і досліджень українських науковців з даної теми, серед яких можна виділити І. Бережна, Н.Л. Бондаренко-Зелінська, К.В. Гусаров, О. І. Костенко, М.В. Кравченко, В.М. Махінчук, А.М. Мірошніченко, Л.Р. Мусаєва, В.Ю. Полата.

Під господарським спором зазвичай розуміють суперечку, що виникає між учасниками господарських правовідносин з приводу прав і обов'язків, що стосуються здійснення господарської діяльності [1]. З іншого боку, господарським спором називають правовий конфлікт, що виникає у процесі економічної діяльності між суб'єктами господарювання (юридичними особами, підприємцями та, інколи, державними органами). В основі господарського спору зазвичай лежить порушення прав або невиконання обов'язків однією зі сторін, пов'язаних із виконанням договорів, фінансовими операціями, питаннями власності чи управління підприємством.

Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання під час вирішення господарського спору може здійснюватися як через судову, так і позасудові форми, які забезпечують альтернативні способи вирішення конфліктів, оптимізацію процесу і можливість вибору найефективнішого способу досягнення справедливості в залежності від їх специфіки.

Так, судова форма захисту прав суб'єктів господарювання є традиційним способом вирішення конфліктів у господарській сфері. Основою судового захисту є право на звернення до суду, яке реалізується через подачу позовної заяви до господарського суду України. Дане право гарантоване суб'єктам господарювання Конституцією та чинним Господарським процесуальним кодексом України.

В той же час, позасудові форми вирішення спорів, такі як медіація та третейське судочинство доповнюють систему захисту прав, надаючи альтернативні способи розв'язання конфліктів. Їхня правова природа базується на принципах, які включають добровільність, конфіденційність, економічність, оперативність та автономію сторін, дозволяючи їм вибирати найзручніший спосіб вирішення спору.

Законодавче підґрунтя, як, наприклад, Закон «Про медіацію» та Закон «Про третейські суди», закріплює такі форми та надає правову визначеність їхнім процедурам. Також альтернативні способи вирішення спорів створюють гнучкий та комфортний процес не маючи чітких обмежень у порівнянні з класичним судовим процесом, що надає сторонам можливість вирішувати спори на власний погляд у комфортному темпі.

Варто зазначити, що ще однією перевагою позасудових процедур є «економічність». Традиційний, юрисдикційний, спосіб врегулювання господарських спорів вимагають значних витрат на оплату судових зборів, адвокатів, підготовку документів, залучення експертів інших

судових витрат [2]. Позасудові механізми зазвичай є менш витратними, оскільки вони передбачають спрощену процедуру та залученість осіб, тому не потребує таких значних фінансових ресурсів. Крім того, ці процедури допомагають уникнути непрямих витрат, пов'язаних із втратами часу та можливих репутаційних ризиків.

Зокрема, позасудові методи вирішення спорів характеризуються конфіденційністю, на відміну від судових розглядів, які є публічними. Позасудові процеси, такі як медіація або третейське судочинство, дозволяють зберігати приватність як самого процесу, так і його результатів. В той же час Гнучкість позасудових процедур дає змогу сторонам самостійно визначати умови та правила розгляду спору [3]. Сторони можуть обирати час, місце і формат зустрічей, залучати експертів або консультантів, адаптуючи процес до своїх потреб.

Окрім того, позасудові процедури часто спрямовані на збереження ділових відносин між сторонами, в той час як судові процеси, як правило, мають змагальний характер, що може призвести до конфронтації та погіршення співпраці між учасниками спору [4].

Таким чином, позасудові процедури вирішення господарських спорів у порівнянні з класичним процесом вирішення спору – за зверненням до суду, сприяють вибору оптимального способу розв'язання конфліктів, зміцнюють довіру у підприємницькому середовищі сприяючи збереженню ділових відносин. Швидкість, економічність, конфіденційність та гнучкість робить їх привабливими для суб'єктів господарювання, які прагнуть ефективно вирішувати конфлікти, мінімізуючи прямі та непрямі витрати.

Література:

1. Бережна І. Сумна доля альтернативних методів вирішення спорів в Україні. URL: <http://blog.liga.net/user/berezhnaya/article/2073.aspx> (дата звернення: 20.09.2024).
2. Полата В.Ю. Вирішення спорів у мережі Інтернет. Альтернативний спосіб. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права: зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М.В. Яновського і В.С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р.: у 2 ч. Харків, 2015. Ч. 1. С. 241–247.
3. Костенко О. І. «Альтернативні способи вирішення спорів у господарській діяльності: практичний досвід та виклики». Бізнес, економіка та право. 2022. № 4. С. 41-50. URL: <http://belaw.com.ua/> (дата звернення: 20.09.2024).
4. Українська академія медіації. URL: <https://www.uamediation.com.ua/> (дата звернення: 20.09.2024).

БАЛАБАНИЦЬ Анжеліка,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу та туризму
Маріупольський державний університет, м. Київ

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Попри труднощі війни та інші пріоритети, бізнес, який працює в Україні, наполягає на важливості принципів сталого розвитку і не полишає прагнень втілювати екологічні реформи, які дадуть нам можливість швидко відновити економіку після війни та стати повноцінним членом Європейської родини.

Слідування екологічним трендам у маркетинговій діяльності туристичних підприємств, відповідаючи принципам сталого розвитку – це ефективний інструмент просування на ринку. Він допомагає демонструвати соціальну відповідальність бренду, зміцнювати довірчі взаємини з клієнтами, збільшувати їхню лояльність, залучати нових покупців, а головне – вирішувати екологічні проблеми.

Цілі та завдання вітчизняних підприємств в цьому контексті можна звести до наступних:

- підвищення екологічної свідомості серед споживачів;
- розроблення та просування екологічних туристичних продуктів;
- формування на туристичному ринку екопотреб;
- співпраця з екологічними організаціями.

За сучасних умов дуже важливо говорити про маркетингові стратегії сталого розвитку для підприємств. Всі ми усвідомлюємо, що маркетинг – це невіддільна складова кожного бізнесу, це динамічна та конкурентна сфера, яка орієнтує підприємництво на задоволення ринкових потреб. Тому сьогодні як ніколи сучасним підприємствам, щоб максимізувати вигоди, у тому числі і з погляду маркетингу, важливо використовувати стійкість як стратегічний важіль

Сталий розвиток – це розвиток, що дозволяє задовольнити потреби сучасного покоління без шкоди для майбутніх поколінь.

Розглядаючи особливості сучасної маркетингової діяльності вітчизняних підприємств, слід відзначити, що бізнес поступово повертається до штатного режиму роботи. Водночас збільшується фокус на взаємодію з персоналом, мотивацію та підтримку співробітників, адже повномасштабна війна, тривога та обстріли негативно впливають на емоційний стан суспільства. Велика увага приділяється збереженню наявного персоналу — відсутність або мінімальне скорочення штату, збереження заробітних плат та премій, повернення частини команд з-за кордону.

Багато компаній продовжують підтримувати Збройні сили України, переказуючи фінансову допомогу, а також запускати соціальні ініціативи.

Дослідження ініційоване Всеукраїнською Рекламною Коаліцією за підтримки дослідницької компанії Factum Group дозволяє констатувати, що 2023 - 2024 рр. стали роком поступової адаптації та трансформації бізнесу після шокового 2022 р. [1]. Підприємства, хоч і не відходять від стратегії короткострокового планування, усе ж починають дивитися в майбутнє.

Під час повномасштабної війни українському бізнесу довелося проявити неабияку гнучкість реагування на зовнішні обставини. Більшість компаній змінювали свою стратегію декілька разів та більше.

Маркетинг-команди в боротьбі за споживача та лідерство стикаються з цілою низкою викликів, серед яких, зокрема, виділяють наступні: скорочення ємності ринку, зміна поведінки та сенситивність споживача, максимальна виваженість та обережності у створенні комунікації.

Серед інших поширених викликів, які постають перед маркетинг-командами, — нестача кваліфікованих кадрів, скорочення бюджетів, складність прогнозування тощо.

Поряд з цими викликами війна посилила екологічні проблеми в Україні, а експерти потрохи починають підраховувати екологічні наслідки війни. Обстріли українських АЕС приводять до ризиків ядерної катастрофи. За підрахунками німецького Greenpeace, захоплення Чорнобильської зони призвело до збільшення рівня радіації на окупованих територіях Полісся. Земля на українських полях після обстрілів стає непридатною для використання через токсичні речовини. За декілька місяців війни вигоріло 100 тисяч гектарів лісів та степів України, а деякі ділянки лісів залишаються замінованими. На тлі цих ба багато інших екологічних проблем наші вітчизняні підприємства вимушені продовжувати свою роботу. І саме екологічна відповідальність – стає одним із ключових імперативів їх майбутнього сталого розвитку.

Щоб оцінити, як компанія впливає на довкілля, а також зворотній процес, - як довкілля впливають на бізнес компанії, існують міжнародні стандарти.

Один з таких - Global Reporting Initiative (GRI), в рамках якого бізнес-практики компаній аналізуються на основі екологічних, соціальних та управлінських показників (ESG) [2]. Ця концепція виникла після усвідомлення того, що бізнес не може функціонувати у відриві від навколишнього середовища та суспільства. Слід наголосити, що з 2024 року звітність в аспектах сталого розвитку стає обов'язковою для більшої кількості європейських компаній.

Виходячи із окреслених екологічних трендів у маркетинговій діяльності доцільно навести приклади їх застосування із практики діяльності компаній.

Шведський меблевий гігант ІКЕА інвестував у сталий розвиток впродовж усієї своєї діяльності. Стійкість відстежується у всій діяльності компанії, починаючи з ланцюжка поставок, в якій ІКЕА отримує майже 50 % деревини від надійних, «зелених» лісників та 100 % бавовни з ферм, які відповідають стандартам Better Cotton, що вимагають скорочення споживання води, енергії, а також хімічних добрив та пестицидів. Компанія використовує понад 700 000 сонячних батарей для своїх магазинів у всьому світові [3].

Компанія Levi's протягом кількох років знижує кількість води, яка потрібна для виробництва своєї продукції, і вже заощадила понад мільярд літрів з 2011 р. Вона також беруть участь у вторинному переробленні матеріалів [4].

Patagonia – один із найуспішніших світових ритейлерів дорогого одягу для активного відпочинку. Корпоративна філософія Patagonia полягає в тому, щоб «створювати найкращий продукт, не завдаючи шкоди природі, використовуючи бізнес, щоб надихати та реалізовувати вирішення екологічних проблем». Бренд ще з 1990-х рр. продає високоякісні речі, зроблені із пластикових пляшок та вторинної сировини. Нещодавно вони розробили гідрокостюм з рослин і каучуку. Основний акцент у виробництві Patagonia робить на переробленні одягу. Крім того, Patagonia створила ремонтні майстерні, щоб збільшити довговічність своєї продукції та знизити викиди вуглекислого газу в атмосферу [5].

В Україні практики сталого розвитку чи зростання (sustainable development/growth) застосовують у великих компаніях вже близько 15 років.

Стосовно вітчизняних компаній, які зорієнтовані на екологічний маркетинг, слід відзначити компанію «Моршинська», яка у 2020 р. оновила дизайн пляшки води і акцентувала увагу цільової аудиторії на тому, що нова упаковка містить на 15% менше пластику [6]. Мережа магазинів АТБ почала піклуватися про планету через продаж еко ящиків для покупок, виготовлених з переробленої сировини та пакетів з кукурудзяного крохмалю, які повністю розкладаються протягом 12 міс. і не завдають шкоди навколишньому середовищу [7].

Отже, маркетингова стратегія сталого розвитку - це стратегія і дії компанії, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище і одночасно збільшення позитивного впливу на розвиток суспільства. Можливими елементами такої стратегії для вітчизняних підприємств можуть стати:

1. Використання екологічно чистих матеріалів та енергозберігаючих технологій, які зменшують кількість відходів.
2. Формування асортименту «зелених» продуктів або послуг; використання екологічно чистих матеріалів.
3. Створення екологічних споруд (сади, парки, ферми і т.д.).
4. Організація роздільний збору сміття на території підприємства.
5. Підвищення свідомості споживачів про екологічні проблеми шляхом організації спеціальних інформаційних кампаній.
6. Співпраця з екологічними організаціями (проведення спільних екологічних заходів, організація курсів та семінарів для своїх працівників та стейкхолдерів та інше).

Таким чином, можна зробити висновок, що екологічні виклики, такі як зміна клімату, забруднення довкілля та виснаження природних ресурсів, змушують підприємства враховувати принципи сталого розвитку у своїй діяльності. У цьому контексті маркетинг стає ключовим інструментом, що сприяє формуванню екологічних цінностей підприємства, впровадженню екологічних інновацій у продукцію та послуги, розробці та імplementації стратегічних рішень щодо зниження екологічного сліду бізнесу. В умовах екологічних викликів маркетингова стратегія сталого розвитку не лише сприяє досягненню фінансових результатів, але й допомагає підприємствам інтегрувати принципи відповідальності та сталості, що виступають сьогодні основними імперативами для бізнес-успіху.

Література:

1. Best Marketing Teams 2024: старт дослідження кращих маркетинг команд України. URL: <https://vrk.org.ua/news-events/2024/bmp-2024-start.html> (дата звернення 07.12.24).
2. Нове: Стандарти звітності про сталий розвиток GRI - Огляд основних змін. URL: <https://www.dqsglobal.com/uk-ua/navchajtesya/blog/nove-standarti-zvitnosti-pro-stalij-rozvitok-gri-oglyad-osnovnih-zmin> (дата звернення 07.12.24).
3. CIRCULAR & CLIMATE POSITIVE. We're creating positive changes. URL: <https://www.ikea.com/hk/en/about/people-and-planet/energy-and-resources>. (accessed on 08.12.24).
4. Levi Strauss Saves One Billion Liters of Water. URL: <https://sustainabilitynext.in/levi-strauss-saves-one-billion-liters-of-water/>(accessed on 08.12.24).
5. Everything we make has an impact on the planet. URL: <https://www.patagonia.com/our-footprint/> (accessed on 08.12.24)/
6. «Моршинська» оновлює дизайн пляшки URL: <https://www.ids.ua/uk/press-center/news/morshinska-onovlyuye-dizajn-plyashki/> (дата звернення 04.10.24).
7. Екополітика: новини екології України і світу. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/v-atb-z-yavivsvya-biorozkladnij-paket-foto/> (дата звернення 04.10.24).

БОНДАРЕНКО Дар'я,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: ПОЛІТОВА Анна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 19 грудня поточного року набувають чинності зміни до законодавства про домашнє насильство, які, зокрема, стосуються таких аспектів: визнання дітей потерпілими (якщо насильство вчиняється у присутності дитини, вона автоматично вважається потерпілою); розмежуванню понять «домашнє насильство» та «насильство за ознакою статі»; розширенню повноважень щодо тривалості адміністративного затримання кривдника збільшується до 12 годин. Окрім того, обов'язковим стає розгляд можливості направлення кривдника на корекційні програми. Це вказує на те, що проблема домашнього насильства не є новою та постійно привертає увагу.

Варто відзначити, що домашнє насильство є однією з найактуальніших проблем в Україні, підтвердженням чого є статистична дані щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 126-1 КК України. Так, наприклад, з початку повномасштабного вторгнення у 2022 році було подано 244381 заяву, що суттєво більше порівняно з 141814 у 2019 році. Разом з тим, у 2024 році до суду дійшло лише 64% заяв, що вказує на найнижчий показник за останні п'ять років розгляду справ у судах. Частина жертв досі не звертається за допомогою, тому реальні масштаби насильства можуть бути ще більшими [1].

Національна поліція України відіграє важливу роль у протидії домашньому насильству, особливо в умовах воєнного стану, коли соціальні та психологічні проблеми стають більш загостреними. В умовах збройного конфлікту зростає рівень стресу, тривоги та економічної нестабільності, що провокує агресивну поведінку. В таких умовах поліція повинна швидко реагувати на випадки насильства, забезпечувати безпеку постраждалих і запобігати вчиненню нових правопорушень.

Відповідно до ст. 24 Закону України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Національна поліція України має право застосовувати терміновий заборонний припис стосовно кривдника та взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи. Окрім того, про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи [2].

Отже, механізми запобігання та боротьби з домашнім насильством в умовах воєнного стану включають як оперативне реагування поліції на випадки насильства, так і активну співпрацю з іншими державними та громадськими структурами, посилення інформаційної роботи серед населення та посилення відповідальності за такі правопорушення. Тільки через комплексний підхід можна забезпечити ефективний захист жертв насильства та мінімізувати негативні наслідки цього соціального явища для суспільства. Попри всі зусилля, поліція стикається з обмеженими ресурсами та високим навантаженням, що потребує адаптації та вдосконалення її роботи для ефективного вирішення проблеми домашнього насильства під час воєнного стану.

Література:

1. З 19 грудня набуває чинності закон про посилення відповідальності за домашнє насильство. Елект. видан. Судово-юридична газета. Публ. 27.11.2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/laws/316716-s-19-dekabrya-vstupayet-v-silu-zakon-ob-usilenii-otvetstvennosti-za-domashnee-nasilie> (дата звернення: 10.12.2024).

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 10.12.2024).

БРИЖ Валентина,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: КАМАРДІНА Юлія,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ПРАВО ОСІБ, ПОЗБАВЛЕНИХ ВОЛІ, НА ГУМАННЕ ПОВОДЖЕННЯ І ПОВАГУ ГІДНОСТІ, ЩО ВЛАСТИВЕ ЛЮДСЬКІЙ ОСОБИСТОСТІ

Питання гуманізації системи кримінального правосуддя є важливою складовою правової держави та набуває все більше актуальності, адже захист прав осіб, позбавлених волі, є показником рівня демократизації та гуманізму суспільства.

Право на повагу людської гідності та гуманного поведіння визначене в Загальній декларації прав людини: «Ніхто не повинен піддаватися катуванням, чи жорстоким, нелюдським або принижуючим його гідність, поведінням та покаранням» (ст. 5) [3], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права: «всі особи, позбавлені волі, повинні отримувати гуманне поведіння та повагу до їхньої людської гідності» (ст. 10) [5], а також у статті 3 Європейській Конвенції з прав людини: «заборона катувань та нелюдського поведіння» [2].

В Україні право на гуманне поведіння реалізується за допомогою національних законодавчих норм, які гарантують захист прав осіб, позбавлених волі, таких як Конституція України, Кримінально-виконавчий кодекс, Цивільний кодекс.

Згідно статті 3 Конституції України гідність визнається найвищою соціальною цінністю на неї ніхто не має права посягати. Також Конституція України закріплює це право у ст. 28: «Кожен має право на повагу до його гідності», що належить до особистих невід'ємних прав людини. Крім того, воно має абсолютний характер та забороняє принижувати гідність людини. Отже, гідність людини охороняється законодавством за будь-яких обставин, у тому числі й під час виконання-відбування покарань. «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» (ст. 55); «кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей» (ст. 68). Важливим є положення ч. 2 ст. 64 Основного Закону України, згідно з яким, право людини на повагу до її гідності не може бути обмежене за жодних винятків та умов [4]. До того ж право людини на повагу до її гідності передбачене: Кодексом поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку, ухваленого ООН (жодна посадова особа правоохоронних органів не може здійснювати, підбурювати або потурати будь-яким діям, що являють собою катування або інший вид жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поведіння чи покарання, і жодна посадова особа правоохоронних органів не може посилатися на розпорядження вищих посадових осіб або такі виняткові обставини, як війна або загроза війни, загроза національній безпеці, внутрішня політична нестабільність або будь-який інший надзвичайний стан для виправдання катування або інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння та покарання (ст. 5)); Зводом принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню і ув'язненню в якій би то не було формі, в якому закріплено, що всі особи, які піддані затриманню чи ув'язненню будь-яким чином, мають право на гуманне ставлення та повагу, притаманне людській гідності (принцип 1). Відповідно до правила 49 європейських тюремних правил: внутрішній розпорядок в пенітенціарних установах має бути організований з урахуванням вимог режиму, безпеки та дисципліни з одночасним наданням ув'язненим умов тримання, які забезпечують людську гідність, а в Основних принципах поведіння із засудженими зазначається, що всі ув'язнені користуються повагою, бо в них є гідність і значимість як людей (принцип 1) та ін. [1, с. 83]. У Цивільному

кодексі право на повагу до гідності та честі, визначене у ч. 1 ст. 297, а саме: «Кожен має право на повагу до його гідності та честі» [8]. Кримінальний процесуальний кодекс також передбачає повагу до людської гідності: «під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність. Кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження» (ст. 11) [5].

Основні принципи гуманного поводження з ув'язненими передбачають: поважати людську гідність незалежно від обставин; забезпечувати умови тримання, що відповідають стандартам охорони здоров'я, санітарії, харчування та безпеки; гарантувати доступ до медичної допомоги, психологічної підтримки та соціальних послуг.

Повага до права людини на життя та здоров'я: оскільки право людини на життя закріплене у нормах Основного Закону держави, відповідно до яких людина, її життя визнається в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3); [4] тому це право ніяким чином не може бути обмеженим. Відповідальність держави за порушення права людини на життя передбачена й міжнародними актами у сфері захисту прав людини. Отже, під час виконання кримінальних покарань діяльність адміністрації та персоналу установи виконання покарань має бути спрямована на утвердження й забезпечення насамперед тих прав і свобод людини, які визнаються Конституцією України найвищою соціальною цінністю, зокрема, права на життя і здоров'я людини, її недоторканність і особисту безпеку, честь та гідність.

Адміністрація і персонал установ виконання покарань повинні уникати безпідставного застосування фізичної сили, спеціальних засобів, гамівної сорочки та ін., оскільки повага до прав і свобод людини під час відбування покарань є також одним із напрямів їх діяльності.

Проте, незважаючи на наявність національних законодавчих норм, які гарантують захист прав осіб, позбавлених волі, все ж відповідно до Національної доповіді Уряду щодо стану дотримання прав людини в Україні в рамках Універсального періодичного огляду смертність в установах виконання покарань має доволі високі показники, та, як показує практика Європейського суду з прав людини фіксуються випадки порушення прав осіб, позбавлених волі, на гуманне поводження та повагу гідності. Наприклад, у справі «Ковальчука проти України», було прийнято рішення в Страсбурзі 4 листопада 2010 року за поданням заяви проти України, де заявник скаржився, що з ним погано поводитися міліціонери протягом його перебування під вартою у вересні 2002 року, всупереч статті 3 Конвенції. Суд постановив, що було порушення статті 3 Конвенції стосовно нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження із заявником в руках міліції. [7] У справі «Зайкіна проти України», заявник скаржився, що умови його тримання були незадовільними, і що його перебування під вартою з 27 червня 2005 року до моменту засудження судом першої інстанції було незаконним. Суд постановив, що мало місце порушення ст. 3 Конвенції, а держава-відповідач мала виплатити кошти заявнику. У справі «Петухов проти України», суд постановляє, що мало місце порушення статті 3 Конвенції через відсутність адекватного медичного догляду під час ув'язнення.

Отже, зважаючи на практику ЄСПЛ та інші офіційні дані ми бачимо певні проблеми, а саме такі як: недостатній контроль за дотриманням прав в установах виконання покарань; випадки застосування катувань, фізичного та психологічного насильства; відсутність ефективних механізмів притягнення до відповідальності за порушення прав ув'язнених.

У процесі забезпечення прав осіб, позбавлених волі, на гуманне поводження та повагу гідності, відіграють важливу роль державні і громадські інституції, адже органи державної влади зобов'язані забезпечити дотримання міжнародних і національних стандартів. Також важлива діяльність уповноваженого з прав людини, правозахисних організацій, адвокатів та громадського контролю.

Для того, щоб покращити ситуацію важливо провести реформування пенітенціарної системи з акцентом на гуманізацію умов утримання; підвищити кваліфікацію персоналу установ виконання покарань з акцентом на етику і права людини; також потрібно забезпечити діяльність пенітенціарних установ і громадського моніторингу.

Отже, право на гуманне поводження є фундаментальним правом людини і не може бути обмежено жодними обставинами, включаючи позбавлення волі, тому забезпечення права осіб, позбавлених волі, на гуманне поводження є моральним і юридичним обов'язком держави. Дотримання цього права сприяє формуванню гуманного суспільства, де повага до людської гідності є базовою цінністю.

Література:

1. Гальцова О. В., Степанюк А. Х. Принципи поваги до прав і свобод людини у кримінально-виконавчому законодавстві, виконанні і відбуванні покарань: монографія. Харків: Право, 2020. 224 с.

2. Європейська конвенція з прав людини: // Протокол від 04.11.1950 Документ 995_004, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.08.2021 // [Електронний ресурс]. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text . (дата звернення: 07.12.2024).

3. Загальна декларація прав людини: Документ 995_015, поточна редакція — Прийняття від 10.12.1948. [Електронний ресурс]. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text . (дата звернення: 07.12.2024).

4. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> . (дата звернення: 06.12.2024).

5. Кримінальний процесуальний кодекс: // Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // [Електронний ресурс]. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> . (дата звернення: 06.12.2024).

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: 995_043, Міжнародний документ від 16.12.1966. [Електронний ресурс]. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text . (дата звернення: 07.12.2024).

7. Справа «Ковальчук проти України» (Заява № 21958/05): // Заява від 04.02.2011 // [Електронний ресурс]. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_865#Text . (дата звернення: 07.12.2024).

8. Цивільний кодекс України: // Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // [Електронний ресурс]. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 06.12.2024).

ВЕРЧЕНКО Каріна,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: КАМАРДІНА Юлія,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ В ПОРЯДКУ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ І ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Повномасштабне Право на приватне життя є одним із найважливіших прав людини, що гарантує недоторканність особистої та сімейної сфери, житла, кореспонденції, захист персональних даних і свободу від незаконного втручання з боку держави чи третіх осіб. Це право закріплено у статті 32 Конституції України, статті 8 Європейської конвенції з прав людини та низці інших міжнародних документів. Водночас у сучасному суспільстві виникають ситуації, коли обмеження цього права стає необхідним для забезпечення громадської безпеки, запобігання злочинам або захисту інших прав громадян. Зокрема, кримінально-процесуальна діяльність та оперативно-розшукові заходи правоохоронних органів часто передбачають тимчасове і законне втручання у приватне життя, що викликає гострі дискусії щодо меж і підстав таких обмежень.

Обмеження права на приватне життя завжди має ґрунтуватися на принципах законності, необхідності та пропорційності. Відповідно до статті 8 Європейської конвенції з прав людини, втручання у приватне життя допустиме лише за умов, якщо воно передбачене законом, переслідує легітимну мету та є необхідним у демократичному суспільстві. Легітимними цілями можуть бути забезпечення національної безпеки, громадського порядку, економічного добробуту країни, запобігання злочинам, захист здоров'я, моралі або прав і свобод інших осіб. У кримінально-процесуальній діяльності ці принципи стають особливо актуальними, оскільки обмеження приватності без належних правових підстав може порушити фундаментальні права людини та підірвати довіру громадян до системи правосуддя.

Кримінально-процесуальне законодавство України передбачає ряд механізмів, які можуть впливати на право на приватне життя, але вони регулюються суворими правилами. Одним із таких механізмів є проведення обшуку та виїмки, які дозволяють правоохоронним органам отримати доступ до житла, документів або речей особи. Згідно зі статтею 234 Кримінально-процесуального кодексу України (КПК), обшук проводиться лише на підставі ухвали слідчого судді, що гарантує дотримання прав громадян. Іншим важливим інструментом є тимчасовий доступ до речей і документів (стаття 160 КПК), що дозволяє вилучати необхідні матеріали для розслідування злочину. Ці заходи спрямовані на забезпечення ефективного розслідування, але потребують суворого контролю, щоб уникнути свавілля.

Окрему роль у кримінально-процесуальній діяльності відіграють негласні слідчі (розшукові) дії, такі як аудіо- та відеоконтроль, зняття інформації з телекомунікаційних мереж, контроль за пересиланням кореспонденції тощо. Згідно зі статтею 246 КПК України, ці дії дозволяються виключно за рішенням слідчого судді та у випадках, коли інші методи розслідування є недостатніми. Це дозволяє забезпечити баланс між ефективністю розслідування та захистом прав людини. Проте, у практиці правоохоронних органів часто виникають ситуації, коли межі застосування таких заходів порушуються, що підриває довіру до правоохоронної системи. Наприклад, неналежне документування негласних дій або їх проведення без належної санкції може призвести до серйозних порушень прав громадян.

Оперативно-розшукова діяльність також часто передбачає обмеження права на приватне життя. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» регулює порядок

проведення таких заходів, як спостереження, аудіоконтроль розмов, проникнення у житло, встановлення технічних засобів для збору інформації. Ці заходи спрямовані на виявлення та припинення злочинів, розшук осіб, забезпечення громадської безпеки. Важливою умовою є те, що такі дії можуть здійснюватися лише за наявності достатніх підстав, передбачених законом, та під судовим контролем. Водночас, ефективність таких заходів часто залежить від того, наскільки чітко визначені їх межі та наскільки контрольованим є процес їх виконання.

Ризики порушення права на приватне життя у кримінально-процесуальній та оперативно-розшуковій діяльності є однією з найбільших проблем сучасної системи правосуддя. Неналежне застосування обмежень, відсутність прозорості у використанні отриманих даних, незаконне розголошення конфіденційної інформації — усе це може стати причиною серйозних зловживань. Особливо це стосується використання сучасних технологій, які значно розширили можливості для спостереження та збору інформації, але водночас підвищили ризики порушення приватності. Недосконалість механізмів судового та прокурорського контролю також створює передумови для порушень, що потребує невідкладного вдосконалення.

У контексті міжнародних стандартів, зокрема рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), Україна має орієнтуватися на принципи законності, необхідності та пропорційності. Наприклад, у справі «Клас проти Німеччини» ЄСПЛ зазначив, що держави мають право проводити негласні заходи лише за умови суворого дотримання законодавства та наявності ефективних процедурних гарантій. У справі «Роман Захаров проти Росії» суд визнав системне порушення права на приватність через недостатній контроль за засобами прослуховування. Ці приклади підкреслюють важливість розробки прозорих і ефективних механізмів захисту прав людини.

Баланс між забезпеченням громадської безпеки та захистом права на приватне життя є складним і вимагає постійного вдосконалення. З одного боку, ефективне розслідування злочинів неможливе без застосування заходів, що тимчасово обмежують приватність. З іншого боку, ці заходи не повинні ставати інструментом для зловживань або порушення основних прав громадян. У цьому контексті особливе значення мають не лише законодавчі гарантії, але й практична їх реалізація, включаючи навчання правоохоронців, підвищення прозорості їх діяльності та забезпечення дієвого громадського контролю.

Висновки. Обмеження права на приватне життя в порядку кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів є необхідним компонентом функціонування правової держави. Однак воно має здійснюватися в суворій відповідності до принципів законності, пропорційності та захисту прав людини. Для досягнення цієї мети Україна повинна не лише удосконалювати своє законодавство, але й забезпечувати належний рівень контролю за діяльністю правоохоронних органів, розробляти механізми відшкодування шкоди у разі порушень та сприяти підвищенню правосвідомості громадян.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 08.12.2024).
2. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.
3. Європейська конвенція з прав людини. 1950. Офіційний текст. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr (дата звернення: 08.12.2024).
4. Загальна декларація прав людини. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_093#Text (дата звернення: 08.12.2024).
5. Асоціація адвокатів України. Втручання у приватне життя: ключові рішення ЄСПЛ. URL: <https://unba.org.ua/publications/2777-vtruchannya-u-privatne-zhittya-klyuchovi-rishennya-espl.html> (дата звернення: 08.12.2024).
6. Права людини: теорія та практика. Збірник наукових праць. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5104/1/Права%20людини.pdf> (дата звернення: 08.12.2024).

7. Тупицький О. М. Сучасні виклики правам і свободам людини. Конституційний Суд України. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ccu/tupyckyuy_o._suchasni_vyklyky_pravam_i_svobodam_lyudynu.pdf (дата звернення: 08.12.2024).

8. Омбудсмен України. Посібник із захисту персональних даних. 2021. URL: https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Handbook_Pers_Data_Protect_2021.pdf (дата звернення: 08.12.2024).

ДЕМИДЕНКО Володимир,
професор кафедри конституційного права та прав
людини Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МУНІЦИПАЛЬНОМУ РІВНЯХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасна держава реалізує значну кількість різноманітних функцій. Власне, функції і відображають сутнісні характеристики держави. Разом з тим, серед багатоманітних функцій держави особливе місце посідає саме фіскальна функція. Вона володіє вирішальним, кардинальним, стрижнеутворюючим потенціалом для держави та суспільства.

Водночас, можна навести мізерну кількість країн, де фіскальна функція не посідає провідне місце. Це, наприклад, держави з нульовою ставкою податку на прибуток. Зокрема, це стосується Об'єднаних Арабських Еміратів, Бахреїну, Кувейту, Монако, Багамських островів та деяких інших. Проте, нульова ставка податку на прибуток компенсується іншими механізмами збирання зборів, платежів, вартості життя тощо.

При цьому, для переважної більшості сучасних держав світу, фіскальна функція носить фундаментальний, основоположний, визначальний характер. Зважаючи на ці якісні характеристики фіскальної функції, держави відносяться з особливою прискіпливістю та ретельністю до її реалізації. Адже рівень виконання фіскальної функції прямо пропорційно впливає на економічну потугу держави, її місце в світовій економіці та геополітиці, на реалізацію прав і свобод людини, впровадження верховенства права та багато інших складових елементів сучасної держави.

Саме тому за ухилення від сплати податків, тобто перепони в реалізації фіскальної функції, держави встановлюють особливу юридичну відповідальність та процедуру притягнення до неї, що однозначно передбачає втілення принципу невідворотності покарання.

У цьому зв'язку можемо згадати, наприклад, притягнення до кримінальної відповідальності в США Аль Капоне саме за несплату податків. Більше того за несплату податків з незаконних доходів, які отримував Аль Капоне. Як відомо, було змінено XVI Поправку до Конституції США. Зокрема, з положень XVI Поправки до Конституції США було вилучено слово "законний", що надало можливість розглядати питання про оподаткування прибутку, отриманого від незаконної діяльності. XVI Поправка до Конституції США встановлює, що Конгрес має право накладати і стягувати податки з прибутків з будь-якого джерела, не розкладаючи їх між окремими штатами і незалежно від перепису чи підрахунку їх людності [1]. При цьому притягнути Аль Капоне до кримінальної відповідальності за злочини в яких останній обґрунтовано підозрювався так і не вдалося. А це були рекет, вбивства, грабежі, сутенерство, підпільне виробництво та продаж алкоголю та інші.

Або інший приклад, притягнення до кримінальної відповідальності американського політтехнолога Пол Манафорта, який співпрацював з різними одіозними політиками світу з Філіппін, Анголи, Конго та й України (В. Янукович). Проте Полу Манафорту не вдалося уникнути юридичної відповідальності за несплату податків з доходів, які він отримав, в тому числі, від співпраці з «регіоналами».

Варто наголосити, що вагомість фіскальної функції держави для України в нинішніх умовах повномасштабного вторгнення росії лише зросла. На жаль, рівень наповненості державного бюджету України за рахунок власних податків і зборів з роками війни зменшується з низки об'єктивних причин. Фактично протидія злочинним планам держави-терориста здійснюється багато в чому завдяки фінансовій, військовій та іншій допомозі держав-партнерів. Проте, рівень такої зарубіжної допомоги знижується. Складність вирішення

вказаних питань щодо фінансової підтримки України і до недавню був доволі важкий, та з роками війни лише ускладнюється.

Саме такі чинники послужили для прийняття резонансного Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» від 10 жовтня 2024 року № 4015-ІХ [2]. Варто зазначити, що нині доволі важко спрогнозувати фіскальні, економічні, соціальні, політичні, військові та інші наслідки від дії цього Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» від 10 жовтня 2024 року № 4015-ІХ в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Окрім того, в сучасних умовах правового режиму воєнного стану особливої ваги набуває питання збалансованого підходу щодо реалізації фіскальної функції на загальнодержавному та муніципальному рівнях.

Варто зауважити, що в 2023 році Верховна Рада України внесла зміни до Бюджетного кодексу України, відповідно до яких із доходів місцевих бюджетів було вилучено на користь державного бюджету частину ПДФО від оподаткування доходів у вигляді грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу [3].

Внесення вказаних бюджетних змін вагомо негативно позначилося фінансовій основі реалізації права на місцеве самоврядування. В низці територіальних громад виникли суттєві проблеми в реалізації завдань і функцій, покладених на органи місцевого самоврядування.

Зокрема, за результатами оцінювання фінансової спроможності муніципальної влади 182 територіальні громади (або 12,7% від загальної кількості) мають критичний рівень спроможності, 247 (17,2%) – низький. Тобто, 429 громад (29,8%) належать до найнижчих категорій спроможності. Критичний рівень зафіксовано серед громад 16 областей [4].

При цьому, варто наголосити, що ПДФО є критично важливим у системі фінансового вирівнювання доходної спроможності місцевих бюджетів в Україні, оскільки, по-перше, частка ПДФО, що надходить до бюджетів низових ланок, в Україні значно вища – 64%, ніж в інших країнах (для порівняння: Польща – 39,34%, Німеччина – 15%, Швейцарія – 20,5%); по-друге, в основу формули розрахунку податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці закладено лише один показник – ПДФО, тоді як більшість країн використовують весь обсяг податкових надходжень (Німеччина, Польща) або податковий потенціал (Швейцарія) [5].

Як наслідок, основним викликом для системи горизонтального вирівнювання під час війни стала виражена залежність доходів місцевих бюджетів від ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців. У регіональному розрізі у 2022 р. темпи зростання цього показника порівняно з попереднім варіювали з 2,3 до 10,6 разів. Натомість у територіальних громадах суттєво знизилась обсяги ПДФО з інших доходів. У регіональному розрізі приріст обсягів доходів місцевих бюджетів від ПДФО без «військового» відбувся виключно в безпечних західних регіонах. Натомість у частково окупованих та прифронтових регіонах у 2022 р. порівняно з попереднім роком обсяг ПДФО без «військового» зменшився на 17-74,5% [6, с. 111].

Разом з тим, Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України» від 8 листопада 2023 року № 3428-ІХ зобов'язав Уряд передбачити у Державному бюджеті України на 2024 рік розподіл частини додаткової дотації для компенсації зменшення ресурсів місцевих бюджетів у 2024 році порівняно з 2021 роком у зв'язку із зарахуванням у 2024 році частини «військового» ПДФО до державного бюджету [3].

Як наслідок, Законом України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 9 листопада 2023 року №3460-ІХ встановлено на 2024 рік додаткову дотацію в обсязі 33,4 млрд гривень. Частину такої додаткової дотації, а саме 13,1 млрд гривень відповідно до Закону України за №3460-ІХ передбачено розподіл між місцевими бюджетами, а саме: 9,7 млрд

гривень між 418 бюджетами територіальних громад та 3,4 млрд гривень – між 6 обласними бюджетами [7].

Проте, на основі узагальнення проведеного Асоціацією міст України за інформацією територіальних громад, частина з них при розподілі не отримали відповідної компенсації втрат «військового» ПДФО, як це передбачено Законом №3428-IX [8]. Як наслідок, це суттєво посилило дисбаланс місцевих бюджетів та є вагомою перешкодою для повноцінної реалізації права на місцеве самоврядування в низці територіальних громад.

З огляду на наведене, нині – в умовах зростання терористичної складової агресивної війни росії проти України, особливої ваги набуває питання пошуку та реалізація оптимальних рішень щодо зростання фіскального потенціалу нашої держави [9], віднайдення науково обґрунтованого компромісу між розміром податків і зборів та необхідністю збереження бізнес активності та легальної економіки, утворення юридичних запобіжників від формування та зростання тіньової економіки, збалансованого підходу щодо реалізації фіскальної функції держави на загальнодержавному та муніципальному рівнях.

Література:

1. Конституція Сполучених Штатів Америки. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/usa_const.htm
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: Закон України від 10 жовтня 2024 року № 4015-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-IX#Text>
3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України: Закон України від 8 листопада 2023 року № 3428-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3428-20#Text>
4. Венцель В., Герасимчук І., Казюк Я. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/otsinka-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-za-pidsumkamy-2023-roku/>
5. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Моделі фінансового вирівнювання: світова практика. Фінанси України. 2020. № 2. С. 25-37. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.02.025>
6. Сторонянська І.З., Беновська Л.Я. Зміни у розподілі доходів від ПДФО як виклик для системи фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в умовах війни. Регіональна економіка. 2023. №3. С. 110-120. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-3-10>
7. Закон України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 9 листопада 2023 року №3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-IX#Text>
8. Громади мають отримати компенсацію «силового» ПДФО. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/gromady-mayut-otrymaty-kompensaciyu-sylovogo-pdfu>
9. Камінська Н.В. Функція забезпечення кліматичної політики держави: досвід зарубіжного і міжнародно-правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Том 1. № 85. С.78-83. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.10>

ГРИЦУК Евеліна,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: **КАМАРДІНА Юлія,**
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ІНТЕРНЕТ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Актуальність теми постійно зростає у зв'язку з еволюцією цифрових технологій та їх впливом на повсякденне життя людини. З розширенням доступу до Інтернету та збільшенням кількості користувачів соціальних медіа, актуальність захисту особистих даних, права на приватність та свободу вираження думок стає критичною. Європейський суд з прав людини відіграє ключову роль у формуванні правових принципів, які мають захищати основоположні права людини у віртуальному просторі, встановлюючи важливі прецеденти та напрацювання для національних судів і законодавців у всьому світі.

Інтернет став універсальним простором для вираження думок всіма, хто має до нього доступ. «Користувачі мають можливість вільно ділитися своїми ідеями, думками, політичними та релігійними переконаннями, а також шукати, отримувати та поширювати інформацію незалежно від державних кордонів. Європейський суд з прав людини визнає значення Інтернету для забезпечення права на свободу вираження, надаючи необхідні інструменти для участі у громадських обговореннях на актуальні теми» [1].

Але право на свободу вираження не є безмежним: потрібно поважати репутацію інших, право на приватність та власність. Законодавства багатьох країн обмежують висловлювання, що розпалюють ненависть, расизм, ксенофобію, антисемітизм або інші форми інтолерантності. «Не тільки блоги і соцмережі сприяють реалізації права на вираження думок в Інтернеті. Навіть доменні імена можуть служити для підтримки та вираження критичних ідей. Але як здійснюється регулювання свободи вираження через доменні імена, які підлягають більш детальному контролю, ніж більшість інших інтернет-ресурсів? Також важливо відзначити зростаючу роль посередників у Інтернеті, які діють як "вартіві" інформаційних потоків та зв'язків, відіграючи роль у гарантуванні (чи обмеженні) свободи вираження думок у соціальних мережах» [2]. Відома справа «К. У. проти Фінляндії» [1] підкреслює обов'язок держав за Європейською конвенцією про захист прав людини забезпечити захист прав осіб як у реальному, так і в цифровому просторі. Ефективність такого захисту критично важлива для гарантування свободи вираження онлайн. При розробці відповідних законів, законодавець повинен враховувати три аспекти: перший - доцільність регулювання; другий - вибір регуляторного органу; третій - технічні аспекти впровадження норм.

Це право має велике значення не лише в загальному суспільному контексті, але й у сфері трудових відносин, де важливо підтримувати баланс між свободою слова працівників та потребами організаційного середовища. В контексті трудових правовідносин, обробка персональних даних працівників є необхідною для здійснення прав та обов'язків володільця у цій сфері, але це має відбуватися з дотриманням відповідного захисту [3]. Право на свободу вираження в робочому середовищі, проте, не є абсолютним і може бути обмежене з метою захисту інших прав та інтересів, таких як конфіденційність і репутація компанії.

Проблематика свободи вираження в соціальних мережах в контексті трудових відносин стає особливо актуальною, як показано у справі *Melike v. Turkey*. У цій справі співробітницю звільнили за те, що вона висловила свої погляди у формі вподобань на Facebook, що роботодавець вважав шкідливим для робочого миру [4]. ЄСПЛ ухвалив, що таке звільнення

було непропорційним обмеженням свободи вираження, оскільки заявниця не була державним службовцем, а її дії не мали широкого громадського розголосу.

У 2018 році набуло розголосу звільнення виховательки Віти Черешньовської через фото у купальнику. Віта Черешньовська була звільнена з дитячого садка в 2018 році після того, як у соціальних мережах було опубліковано її фотографію у купальнику. Адміністрація закладу вважала, що така публікація є проявом аморальної поведінки, що суперечить статусу вихователя. Звільнення було аргументоване пунктом 3 частини першої статті 41 КЗпП України, який дозволяє звільнення за аморальні дії несумісні з виховною функцією працівника.

Справа була передана до Верховного Суду України, де аргументи Віти знайшли підтримку. Суди першої та апеляційної інстанцій не встановили достатньо доказів, які б підтверджували, що поведінка Віти мала аморальний характер та порушувала моральні стандарти настільки, що вона не могла продовжувати виконувати обов'язки вихователя. Рішення Верховного Суду України за справою № 6-3135цс16 акцентує на необхідності доказування аморальної поведінки і непридатності такої поведінки для продовження виконання професійних обов'язків з виховним характером [5].

Ця подія висуває на обговорення ліміти влади роботодавця над приватним життям співробітників. З одного боку, від осіб на виховних посадах суспільство може вимагати дотримання високих моральних стандартів. З іншого боку, особистісні права і право на приватне життя залишаються фундаментальними, і поведінка, що не впливає безпосередньо на професійну діяльність, не повинна ставати підставою для звільнення. Ситуація Віти Черешньовської підкреслює важливе питання про межі втручання роботодавців у особисте життя співробітників та підтверджує значущість правової захисту прав співробітників у контексті захисту свободи вираження думок [6]. Правове регулювання та судова практика мають знаходити баланс між професійними вимогами та особистими правами, аби забезпечити справедливі та гуманні умови праці.

Судова практика наголошує на потребі обережності у встановленні обмежень свободи слова співробітників, особливо коли такі дії не зачіпають критично важливі інтереси організації чи не створюють ризиків для її стабільності. Ці обмеження мають бути чітко окреслені, прозорі та справедливо впроваджені, щоб уникнути використання дисциплінарних заходів як інструменту контролю над особистими переконаннями співробітників. З іншого боку, важливо також протидіяти дезінформації. У робочому середовищі розповсюдження фальшивої інформації може призвести до серйозних наслідків, у тому числі до руйнування робочих стосунків і навіть до юридичних наслідків для організації. Тому, роботодавці повинні забезпечувати, що інформація, що розповсюджується серед співробітників, є достовірною і відображає реальні факти. Встановлення ефективних механізмів внутрішнього контролю та регулярне навчання персоналу може сприяти цьому процесу. Таким чином, свобода вираження думок у робочому середовищі вимагає зваженого підходу, який забезпечує захист прав працівників і водночас враховує інтереси роботодавця. Ідеальне рішення полягає у формулюванні чітких правил, що дозволяють висловлювати погляди з дотриманням професійної етики та повагою до прав і гідності інших осіб у колективі.

Отже, сучасний Інтернет став не тільки простором для свободи вираження думок, але й ареною для правових викликів, які вимагають збалансованого регулювання. Європейський суд з прав людини активно втручається в цю динаміку, розробляючи критерії та правила, які забезпечують відповідність основоположних прав з вимогами сучасності. Принципи, що вибудовуються ЄСПЛ, зумовлюють розвиток юридичних норм у напрямку захисту особистості в онлайн-просторі при одночасному забезпеченні свободи слова і вираження. Рішення суду формують практику, яка сприяє пошуку балансу між правом на приватність і необхідністю обмежень на свободу вираження в Інтернеті, що є ключовим для підтримки демократичних цінностей і прав людини у глобалізованому інформаційному суспільстві.

Література:

1. Свобода вираження поглядів та інформації. 2017. URL : https://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/fvsbsea-vyuazyerrya-tsgoyaekv-kha-krchsupashchk1/ (дата звернення 27.11.2024)
2. Wolfgang Benedek, Matthias Kettemann «Свобода вираження поглядів та Інтернет». Стратсбург: Видавництво Ради Європи. 2014. 205 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 27.11.2024)
4. Internet: case-law of the European Court of Human Rights / Council of Europe, European Court of Human Rights, updated June 2015. URL: https://www.echr.coe.int/documents/research_report_internet_eng.pdf 3 (дата звернення 27.11.2024)
5. Affaire Melike c. Turquie. Arrêt 15 juin 2021. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210417> (дата звернення 27.11.2024)
6. Постанова Верховного Суду України у справі № 568/879/17 від 21 березня 2019 року .URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80751512> (дата звернення 27.11.2024)

КАМАРДІНА Юлія,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАХИСТІ КЛІМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

На міжнародному рівні, концепція кліматичних прав людини отримує все більшу підтримку. Міжнародні угоди, зокрема Паризька угода (2015) [1], закріплюють зобов'язання держав щодо обмеження глобального потепління і сприяння адаптації до його наслідків, що, у свою чергу, має на меті захист прав людини.

Важливим кроком стало визнання права на чисте та здорове довкілля в рамках міжнародних правових норм, зокрема в документах ООН і Європейському Союзі. Наприклад, у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Право людини на чисте, здорове та стає довкілля» 2022 року [2] було підтверджено, що доступ до чистого довкілля є частиною прав людини.

Кліматичні права людини охоплюють різні аспекти захисту прав людини у контексті змін клімату. Вони включають право на життя, здоров'я, безпеку, доступ до води та їжі, а також право на участь у прийнятті рішень. Міжнародна правова спільнота поступово визнає ці права, і їх захист стає все більш актуальним у контексті глобальних екологічних змін.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) відіграє важливу роль у захисті прав людини, зокрема в контексті змін клімату. Зважаючи на те, що зміни клімату стають все більшою глобальною проблемою, питання захисту прав людини у цьому контексті стають дедалі актуальнішими. Роль ЄСПЛ у захисті кліматичних прав людини можна розглядати через кілька аспектів:

1. Захист права на життя та здоров'я: одним із найбільш важливих аспектів у контексті змін клімату є захист права на життя та здоров'я (ст. 2 і ст. 8 Європейської конвенції з прав людини [3]). Зміни клімату можуть мати серйозні наслідки для здоров'я людини, зокрема через природні катастрофи (повені, посухи, хвилі тепла) та забруднення навколишнього середовища, що веде до хвороб і смерті. ЄСПЛ може бути залучений до розгляду справ, у яких порушується це право через неадекватні дії чи бездіяльність держав щодо боротьби зі змінами клімату.

2. Право на ефективний засіб правового захисту: згідно з статтею 13 Європейської конвенції з прав людини, кожен має право на ефективний засіб правового захисту від порушення своїх прав. Зміни клімату створюють ситуації, коли держави не виконують свої обов'язки по зменшенню викидів парникових газів або недостатньо реагують на катастрофічні наслідки для довкілля. ЄСПЛ може розглядати скарги громадян на бездіяльність держав або на відсутність належних заходів для запобігання наслідкам змін клімату.

3. Розширення застосування існуючих правових норм: ЄСПЛ може допомогти в інтерпретації існуючих норм, застосовуючи їх до нових ситуацій, пов'язаних з кліматичними змінами. Це може включати, наприклад, застосування положень, що захищають право на приватне життя та сімейне життя (ст. 8 ЄКПЛ), до ситуацій, коли зміни клімату загрожують безпеці домівок і традиційного способу життя людей.

4. Підтримка активістів та екологічних організацій: ЄСПЛ також може захищати права екологічних активістів та організацій, що намагаються привернути увагу до проблеми зміни клімату і викривати порушення з боку держав або корпорацій. Оскільки права на свободу вираження поглядів і мирні зібрання (ст. 10 і ст. 11 ЄКПЛ) є частиною європейського правового простору, ЄСПЛ може забезпечити правовий захист для тих, хто бореться за більш активну кліматичну політику.

5. Міжнародна відповідальність держав: ЄСПЛ також може мати значення в контексті міжнародних зобов'язань щодо зміни клімату. Через розгляд конкретних скарг, суд може визначати, чи дотримуються держави своїх зобов'язань за міжнародними угодами (наприклад,

Паризькою угодою). Це сприяє створенню прецедентів, що можуть впливати на розвиток міжнародного кліматичного права.

На сьогоднішній день, увага міжнародної спільноти до зміни клімату та ініціювання судових справ з приводу недостатності дій урядів у регулюванні викидів парникових газів (що є основним каталізатором кліматичних змін) постійно зростає. Прикладом цього можуть слугувати рішення Verein KlimaSeniorinnen Schweiz та інші проти Швейцарії [4]. У листопаді 2020 року Асоціація жінок похилого віку "Verein KlimaSeniorinnen Schweiz" подала скаргу до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) проти уряду Швейцарії. Ця організація, яка бореться за зменшення викидів парникових газів у Швейцарії, аргументувала, що недостатні заходи уряду щодо боротьби зі змінами клімату порушують права жінок похилого віку на здоров'я, безпеку та захист від небезпечних екологічних наслідків. Це була перша справа, в якій ЄСПЛ мав розглянути питання кліматичних прав людини в контексті порушення прав громадян через бездіяльність держави в боротьбі зі змінами клімату.

Підстави для подачі скарги: карга, подана до ЄСПЛ, вказує на те, що уряд Швейцарії не виконує свої зобов'язання щодо зниження викидів парникових газів відповідно до міжнародних стандартів і угод, зокрема Паризької угоди. Зміни клімату, зокрема підвищення температури та погіршення якості повітря, мають негативний вплив на здоров'я, що особливо вразливо для жінок похилого віку, які є частиною найбільш уразливих груп населення.

Асоціація заявляє, що державна бездіяльність у вирішенні проблеми зміни клімату порушує права громадян, включаючи право на життя, право на здоров'я, право на безпеку та право на ефективний засіб правового захисту (ст. 2, 3, 8 і 13 Європейської конвенції з прав людини).

Ця справа мала історичне значення, оскільки вона стала важливим прецедентом для подальших позовів щодо кліматичних прав людини. Подання скарги до ЄСПЛ підкреслює важливість того, щоб уряди країн діяли рішучіше щодо боротьби зі змінами клімату та враховували соціальні та демографічні аспекти при формулюванні своїх кліматичних політик. ЄСПЛ вирішив, що індивідуальні заяви, подані чотирма жінками, є неприйнятними, так як скаржниці мали доступ до «адаптаційних заходів», наявних у Швейцарії, які б допомогли їм полегшити свій стан здоров'я під час спекотних днів. Водночас, Суд розглянув і прийняв рішення по суті стосовно скарги, поданої безпосередньо від асоціації. Так, у своєму рішенні ЄСПЛ визнав порушення норм статей 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) і статті 6 (право на справедливий суд).

Дійсно, зміни клімату вже є реальністю, і їх негативний вплив на життя, здоров'я та добробут людей стає дедалі очевиднішим. У багатьох регіонах світу зміни клімату спричиняють екстремальні погодні явища, підвищення рівня моря, зміщення екосистем та зниження сільськогосподарської продуктивності, що в свою чергу порушує базові права людини. Це стосується не тільки довгострокових екологічних наслідків, а й безпосередніх соціальних і економічних втрат для мільйонів людей.

Зміни клімату також може бути пов'язана з веденням військових дій, але зачасти недооцінюється аспект конфліктів. Війни не тільки спричиняють руйнування економік, інфраструктури та погіршення гуманітарної ситуації, але й мають серйозні довгострокові екологічні наслідки, які можуть сприяти посиленню змін клімату. Ось кілька основних способів, якими війни впливають на клімат:

1. Викиди парникових газів: військові конфлікти можуть призвести до значних викидів парникових газів, що сприяють глобальному потеплінню. Зокрема, бойові дії часто включають використання техніки, яка спалює великі обсяги пального (танки, літаки, вертольоти), що призводить до великої кількості викидів вуглекислого газу (CO₂) і інших парникових газів. Знищення інфраструктури, зокрема нафтових родовищ, трубопроводів і заводів, може спричинити витік великої кількості метану, ще одного потужного парникового газу.

2. Знищення екосистем та біорізноманіття: війни можуть призвести до серйозного руйнування екосистем, що погіршує здатність природи поглинати вуглець і регулювати клімат. Наприклад, лісові пожежі, які виникають під час конфліктів або є наслідком обстрілів

і підривів, викидають значну кількість CO₂ в атмосферу. Знищення природних середовищ існування, таких як ліси, болота та водно-болотні угіддя, зменшує можливість поглинання вуглецю. Це посилює кліматичні зміни через зниження природних механізмів регулювання клімату.

3. Забруднення водних ресурсів: військові дії можуть призводити до забруднення водних ресурсів, що спричиняє не лише гуманітарну кризу, а й екологічні наслідки. Наприклад, використання хімічних і біологічних агентів може забруднити річки та озера. Знищення дамб і водосховищ під час бойових дій може змінити екосистеми і спричинити ерозію ґрунтів, що ускладнює сільське господарство і може призвести до зменшення природних ресурсів для населення.

4. Деградація земель та сільськогосподарських угідь: військові дії сприяють деградації земель, що негативно впливає на місцеві екосистеми і аграрні райони: Минування територій робить землю непридатною для сільськогосподарського використання на десятки років, що погіршує продовольчу безпеку і збільшує потребу в природних ресурсах. Утилізація земель та пошкодження сільськогосподарських угідь під час бойових дій призводять до втрати родючості ґрунтів і забруднення землі, що в свою чергу може призвести до значного зниження сільськогосподарської продуктивності.

5. Вплив на енергетичні системи: війна може спричинити серйозні пошкодження енергетичних інфраструктур, таких як електростанції, нафтопереробні заводи та газопроводи. Це не тільки впливає на доступ до енергії в регіоні, але й може викликати:

6. Кліматичні біженці: війни, особливо в районах, які зазнають екстремальних кліматичних змін, можуть призвести до нових типів біженців, так званих кліматичних біженців. Ці люди можуть шукати притулку в інших регіонах, що в свою чергу створює нові навантаження на приймаючі країни і регіони, змінюючи соціально-економічну ситуацію та посилюючи конкуренцію за обмежені ресурси, такі як вода та їжа.

На сьогоднішній день Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) ще не виніс конкретного рішення, яке безпосередньо стосувалося б впливу війни на клімат. Однак, це питання може бути включене в майбутні справи, що стосуються порушення прав людини через наслідки змін клімату або через руйнування, спричинені війнами, які негативно впливають на навколишнє середовище. Якщо війна безпосередньо спричиняє екологічні катастрофи, які порушують права людини, наприклад:

- знищення інфраструктури - це може призвести до забруднення води, земель або атмосфери, порушення доступу до чистої води та продовольства, що є основними правами людини;

- екологічні катастрофи після військових дій - такі як пожежі, забруднення повітря, порушення екосистем (наприклад, через міни або обстріли нафтогазових установок), можуть бути підставою для подання позову до ЄСПЛ за порушення прав людини;

- наслідки для кліматичних біженців - люди, які змушені тікати з регіонів, що стали непридатними для життя через військові дії, можуть шукати правового захисту в рамках ЄСПЛ, якщо їхні права на житло, безпеку і доступ до основних ресурсів були порушені.

У майбутньому ЄСПЛ може бути залучений до розгляду справ, де війна є фактором, що погіршує кліматичні умови і веде до порушення прав людини. Тому важливим є розвиток правового розуміння, як військові конфлікти можуть погіршувати ситуацію в екологічній сфері та порушувати права людей, особливо вразливих груп населення, таких як жінки, діти або люди похилого віку.

Наразі ЄСПЛ не має спеціальних рішень, що безпосередньо пов'язані з війною і змінами клімату. Однак наявні рішення про порушення прав людини через екологічні катастрофи створюють прецедент, який може бути використаний для розгляду майбутніх справ, де наслідки війни погіршують кліматичні умови і порушують права людей.

Література:

1. Паризька угода від 12 грудня 2015 року, ратифікована Законом України № 1469-VIII від 14.07.2016 року. Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text (дата звернення: 01.12.2024).
2. Resolution 48/13. The human right to a clean, healthy and sustainable environment, adopted by the Human Rights Council on 8 October 2021. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/289/50/PDF/G2128950.pdf?> (дата звернення: 01.12.2024).
3. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950). [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. (дата звернення: 01.12.2024).
4. Verein KlimaSeniorinnen Schweiz та інші проти Швейцарії: “At the outset, the Court notes that climate change is one of the most pressing issues of our times” (para. 410), [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:\[%22001-233206%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%22itemid%22:[%22001-233206%22]) (дата звернення: 01.12.2024).

КАМІНСЬКА Анастасія,
здобувачка вищої освіти 2 курсу, спеціальність 293 «Міжнародне право»,
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: ПОЖИДАЄВА Марія,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права
Маріупольського державного університету (м. Київ)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА БЕЗПЕКУ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ

Безпекова проблематика все частіше привертає увагу молодих і досвідчених учених, що закономірно, з огляду на зростання загроз і викликів національній і міжнародній безпеці, їх різновидам тощо. Водночас доволі фрагментарною вбачається доктринальна основа теоретичних основ забезпечення безпеки, національної і міжнародної безпеки, права на безпеку тощо. Існуючі загрози ядерних атак, руйнування об'єктів енергетичної інфраструктури під час повномасштабного вторгнення РФ на територію України, порушення та обмеження прав і свобод людини у даній сфері, численні ризики і загрози, що можуть мати наслідки не лише для нашої держави, а й для безпеки Європи і світу, включаючи енергетичний тероризм та ін. [1], підтверджують потребу розкриття цих аспектів у наукових працях, національних та міжнародних аналітичних звітах, експертних висновках і т.д.

Аналогічні аргументи можна навести на користь вивчення проблем забезпечення екологічної і кліматичної безпеки, економічної безпеки, інформаційної безпеки, морської безпеки, продовольчої безпеки, поряд з іншими різновидами безпеки. Слід підкреслити, що поширена точка зору про розмежування особистої безпеки (безпеки людини) і державної безпеки (безпеки держави), міжнародної безпеки (універсальної, регіональної, наднаціональної). Вони більшою чи меншою мірою знаходять відображення у галузевих і прикладних дослідженнях, як наукових, так і публіцистичних, становлять предмет вивчення навчальних дисциплін у закладах освіти різних рівнів, науково-дослідних тем, досліджень і програм ряду міжнародних міжурядових і неурядових організацій. Усе це дозволяє підкреслити, що питання забезпечення безпеки, права на безпеку належать до міждисциплінарних і міжгалузевих.

На наше переконання, у теорії держави і права, конституційному праві та міжнародному праві варто більше уваги приділити аргументації виокремлення права людини на безпеку. Якщо юристи-міжнародники акцентують переважно на міжнародній безпеці (зокрема, світового співтовариства, що об'єднує сучасні держави певного регіону чи всього світу), у свою чергу, представники науки адміністративного права – на публічній, громадській безпеці, то саме у конституційному і міжнародному праві недостатньо наукових праць про право на безпеку людину.

Так, відповідно до частини першої ст. 22 Конституції України невичерпними є права і свободи людини і громадянина, закріплених цим актом. [2]. Тому вже давно актуальним стало виокремлення права людини на безпеку загалом, як і права людини на енергетичну, енергетичну, фінансову, радіаційну, продовольчу, кліматичну та інші види безпеки. Можливим і необхідним також розглядаємо виокремлення такого права у територіальній громаді, організацій, та інших суб'єктів, встановлення відповідних обов'язків у конкретних сферах. Зокрема, йдеться про право на доступ до енергетичних послуг, право на енергетичну безпеку та ін., їх гарантії та особливості реалізації.

Можна погодитись з багатьма авторами наукових праць, які відзначають, що реальні потреби сьогодення зумовлюють виокремлення і вивчення права на мир, права на розвиток, права на безпеку, поряд з іншими усталеними у науці та практиці правами і свободами людини

[3-6]. У той же час, одразу маємо вивчати системи правового регулювання, механізми реалізації та інших форм забезпечення згаданих прав.

Поділяємо комплексні підходи дослідників, на підставі яких систему правового регулювання права на безпеку становлять такі джерела: 1) міжнародні договори України; 2) Конституція України; 3) закони України; 4) підзаконні акти: а) акти Президента України; б) акти Кабінету Міністрів України; в) акти міністерств, інших органів центральної виконавчої влади; г) акти місцевих органів публічної влади; 5) акти Конституційного Суду України; 6) судова практика та ін.

У свою чергу, конституційно-правовий механізм реалізації права на безпеку можна трактувати як комплекс взаємопов'язаних елементів, за допомогою яких створюються умови для правомірного здійснення права людини на безпеку. За аналогією вбачається трактування і міжнародно-правового механізму реалізації права на безпеку, хоча відмінними є джерела і суб'єкти згаданих механізмів. При цьому, серед інших складових правових механізмів реалізації права на безпеку згадаємо правові норми, значну частину з яких становлять міжнародні і національні стандарти даного права; обмеження реалізації права на безпеку; принципи забезпечення цього права; правові акти як зовнішня форма вираження і регламентації таких норм; інтерпретаційні акти та акти застосування норм права (індивідуально-правові); діяльність людини щодо здійснення свого права на безпеку, а також уповноважених суб'єктів; відповідальність за порушення права на безпеку; гарантії даного права; способи його відновлення або сприяння відновленню у разі порушення тощо.

В Україні, так само і в багатьох інших державах, на наднаціональному рівні у Європейському Союзі в останні роки і десятиліття прийнято ряд важливих актів стратегічного, програмного характеру, у тому числі документи постійної і тимчасової дії з питань безпеки, окремих видів безпеки, де підкреслюється важливість права на безпеку. Проте чимало проблем виникає при їх реалізації на практиці, своєчасності й ефективності цих актів тощо.

Зрештою, в умовах протидії російській агресії запропонована українська формула миру включає в себе різні напрями і пункти, зокрема: радіаційна і ядерна безпека; продовольча безпека; енергетична безпека; звільнення всіх полонених і депортованих; виконання Статуту ООН і відновлення територіальної цілісності України та світового порядку, виведення російських військ і припинення бойових дій, повернення справедливості; протидія екоциду; недопущення ескалації та фіксація закінчення війни. Ця формула спрямована на визначення першочергових завдань не лише для справедливого закінчення війни, а й може стати універсальною основою для припинення інших військових конфліктів на планеті та подолання глобальних проблем. Власне зобов'язання щодо безпеки України повинні включати заходи щодо протидії новій агресії проти України, заходи на випадок нової агресії, впровадження санкційних механізмів проти держави-агресора, складові регіональної безпеки (наприклад, щодо безпеки судноплавства в Чорному та Азовському морях). Ці зобов'язання, надані країнами-гарантами, мають забезпечити її право на самооборону, як це передбачено одним із ключових принципів Статуту ООН та міжнародного права та відповідати їм [7].

Отже, очевидним і закономірним є взаємозв'язок права людини на безпеку і права на безпеку держав, інших суб'єктів. Але існуючі проблеми у цій сфері підкреслюють необхідність невідкладного перезавантаження системи міжнародної колективної безпеки, національної безпеки, відновлення миру і безпеки в Україні, європейському та інших регіонах, у світі в цілому. Лише за наявності ефективних гарантій і механізмів їх забезпечення можна стверджувати про повноцінну реалізацію прав і свобод людини, верховенства права, реальні, а не декларативні національні та міжнародний, наднаціональний правові порядки.

Література:

1. Остудімов Б. А. Конституційно-правові засади забезпечення енергетичної безпеки: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Київ, 2023. 258 с.
2. Конституція України 1996 року зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Безпека людини в Україні: цінності та повага до прав і свобод людини / В.А. Ліпкан, І.С. Доронін та ін. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2019. 228 с.
4. Камінська Н.В., Пожидаєва М.А. Новітні виклики і загрози у війні Росії проти України: правові оцінки й рекомендації. Режими міжнародних санкцій проти РФ у зв'язку з агресією проти України. (за матеріалами Міжнародного експертного круглого столу «Деокупація. Юридичний фронт»). Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С.І. Пирожков, О.М. Майборода, Н.В. Хамітов та ін. / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. С. 529-533.
5. Камінська Н.В., Козубенко А.М. Міжнародні судові механізми – ефективний засіб забезпечення миру і безпеки. Міжнародне та європейське право в сучасних умовах воєнної агресії рф проти України: проблеми і перспективи розбудови громадянського суспільства та формування нової архітектури світової безпеки. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, ННІ міжнародних відносин, Український аналітично-освітній центр європейського та порівняльного права, 2023. С. 10-12.
6. Інформаційна агресія російської федерації проти України: тези доповідей наукового семінару Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (25 жовтня 2018 р.) Х.: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2018. С. 25-27.
7. Філософія Української Формули миру. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/19/45/a0284f6fdc92f8e4bd595d4026734bba_1691475944.pdf

КАЦИ Микита,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: КАМАРДІНА Юлія,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Право на життя є однією з фундаментальних цінностей людства, що гарантується як державними так і міжнародними правовими нормами. Сьогодні основні права і свободи людини перестали бути предметом лише внутрішньої компетенції держави, а стали справою всього міжнародного співтовариства. У тих випадках, коли державний механізм не в змозі забезпечити реалізацію прав і свобод людини, міжнародне право передбачає можливість застосування міжнародних механізмів з метою забезпечення і захисту прав та свобод людини [6, с.17]. І головним з цих прав є право на життя.

У мирний час це право забезпечується національними законами, міжнародними конвенціями та механізмами захисту прав людини. Однак під час збройних конфліктів воно стає особливо вразливим через масштабні порушення гуманітарного права, напади на цивільне населення та інфраструктуру і тому створені міжнародні механізми, повинні максимально захистити саме право на життя і зберегти його непорушним. У таких умовах право на життя потребує не лише дотримання загальних правових норм, але й активного залучення спеціальних механізмів захисту. Стаття 55 Конституції України, яка гарантує громадянам України право звертатися до міжнародних механізмів захисту прав людини, передбачає виключно міждержавні механізми [1]. Ці механізми створені на основі міжнародних договорів і угод, які дозволяють державам співпрацювати для забезпечення та захисту прав людини на міжнародному рівні. Вони зазвичай функціонують у межах міжнародних організацій і судових інституцій.

Нажаль, в наш час проблема захисту права життя людини в умовах збройних конфліктів є дуже актуальною. 24 лютого 2022 року росія почала повномасштабну війну, яка почалась ще у 2014 з анексії Криму, окупації Луганської області і частини Донецької. У цьому конфлікті росія порушує права на життя людини на кожному кроці, абсолютно ігноруючи міжнародні договори і базові норми моралі.

Міжнародне право, спрямоване на захист права на життя, засноване на низці ключових документів. Ці документи встановлюють обов'язки держав і воюючих сторін щодо збереження людського життя, навіть за умов збройних конфліктів.

Одними з найважливіших є Женевські конвенції 1949 року. Ці конвенції регулюють правила ведення війни та захисту осіб, які не беруть у ній участі. Зокрема, Перша і Друга конвенції охоплюють захист поранених і хворих у конфліктах [2], а Третя і Четверта передбачають гарантії для військовополонених та цивільного населення [3]. Прямо зараз, саме ці гарантії регулярно порушує держава-агресор. Якщо детально проаналізувати Женевські конвенції, можна побачити як РФ порушує майже кожен статтю.

Також документами які порушує росія у цій війні, є додаткові протоколи до Женевських конвенцій 1977 року в яких уточнюються норми, що забороняють невідбіркові атаки та методи війни, які завдають надмірного болю чи страждань [4]. Наприклад, застосування заборонених видів зброї, таких як хімічна чи біологічна, прямо порушує норми міжнародного права.

Крім того, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (стаття 6) прямо забороняє свавільне позбавлення життя [5], що є особливо актуальним під час збройних конфліктів і конфлікт між росією і Україною не є виключенням. Водночас цей документ не

лише обмежує держави, але й закликає їх забезпечувати належний захист громадян, навіть за умов війни.

Міжнародні механізми відіграють ключову роль у захисті права на життя під час збройних конфліктів. Особливе місце серед них займає Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ). Ця організація надає гуманітарну допомогу, сприяє обміну військовополоненими та контролює дотримання норм міжнародного гуманітарного права. МКЧХ також є незалежним арбітром у багатьох ситуаціях, забезпечуючи захист цивільних осіб у зонах бойових дій.

Міжнародний кримінальний суд (МКС) є ще одним важливим механізмом, що переслідує осіб, винних у воєнних злочинах та злочинах проти людяності. У березні 2022 року прокурор МКС Карім Хан розпочав офіційне розслідування воєнних злочинів та геноциду, які здійснюються росією. Також Міжнародний кримінальний суд видає ордери на арешт, яскравим прикладом є ордер на арешт президента рф володимира путіна та уповноваженої з прав дитини марії львової-белової за депортацію українських дітей на територію росії. Також суд збирає докази злочинів для їх документації, для цього він співпрацює з міжнародними організаціями та правоохоронними органами України.

Рада ООН з прав людини регулярно направляє місії для розслідування порушень права на життя у зонах конфліктів. Ці місії надають звіти та рекомендації, які сприяють підвищенню уваги до гуманітарних криз. Місії регулярно збирають свідчення про порушення права на життя, зокрема атаки на цивільну інфраструктуру, масові вбивства в Маріуполі, Гостомелі, Бучі, Ірпені, та інших містах. Також Рада активно робить звіти, які підтвердили безліч воєнних злочинів. Крім того, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) моніторить ситуацію у кризових регіонах, сприяючи мирним переговорам та дотриманню прав людини.

Для забезпечення ефективнішого захисту права на життя необхідно впровадити низку змін. По-перше, розширення юрисдикції міжнародних судів дозволить переслідувати винних незалежно від їх громадянства.

По-друге, зміцнення співпраці між державами та міжнародними організаціями сприятиме ефективнішому реагуванню на гуманітарні кризи. Зокрема, це стосується створення спільних ініціатив для моніторингу порушень прав людини.

Підвищення фінансування гуманітарних програм також є важливим кроком. Міжнародна спільнота має забезпечити, щоб гуманітарні місії мали достатньо ресурсів для надання допомоги постраждалим та відновлення інфраструктури.

По-третє, покращення документування воєнних злочинів, тортур, масових вбивств та депортацій, через покращення співпраці національних органів і міжнародних структур.

І ще одним немало важливим пунктом буде підвищення і посилення санкцій проти держави агресора. Посилення санкційного режиму призведе до зменшення злочинів у довгостроковій перспективі.

Такі дії будуть призводити до посилення захисту права людини, а саме права на життя, в умовах війни і зменшить кількість воєнних злочинів.

Захист права на життя в умовах збройних конфліктів є складним, але надзвичайно важливим завданням. Міжнародні документи та механізми створюють основу для цього захисту, однак їх ефективність залежить від політичної волі держав та їх співпраці на міжнародному рівні і не завжди ці механізми можуть працювати належним чином. Удосконалення існуючих механізмів, розширення юрисдикції судів та зміцнення міжнародного співробітництва можуть стати ключовими факторами у забезпеченні права на життя навіть у найскладніших умовах.

Література:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154

3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199

6. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини: навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 168 с.

КОВЕЙНО Юлія,
доктор філософії з права,
доцент кафедри права
Маріупольський державний університет, м. Київ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КЛІМАТИЧНИХ ПРАВ

З кожним роком все більшу увагу привертають глобальні проблеми людства, розв'язання яких є першочерговим завданням для міжнародного співтовариства з метою збереження довкілля для нинішніх і майбутніх поколінь. Однією з найактуальніших проблем людства на сьогоднішній день є глобальна зміна клімату. Сучасний світ стоїть перед надзвичайними загрозами, що постають від змін клімату, які проявляються через екстремальні погодні явища, підвищення рівня морів, руйнування екологічних систем та інші небезпечні наслідки. Вона може призводити до екстремальних погодних явищ, втрати біорізноманіття, підвищеного ризику для здоров'я та вимушеного переселення людей. Зміна клімату може залишити понад 100 мільйонів людей у країнах, що розвиваються, за межею бідності до 2030 року [1, с. 7]. Зміна клімату може впливати як на окрему людину, так і суспільство, економіку та екосистеми. Основною причиною порушення кліматичного балансу є використання викопного палива та неефективне споживання енергії. Парникові гази, що утворюються внаслідок діяльності людини, здатні викликати посилення парникового ефекту. Найбільш негативний вплив на зміну клімату у тому числі здійснюється бойовими діями, які спричиняють викиди парникових газів через спалювання дизельного та авіаційного палива, виробництво техніки та боєприпасів, а також будівництво фортифікаційних споруд.

Загальний обсяг викидів у цих категоріях оцінено на рівні 21,9 млн тон CO₂ еквіваленту – це співмірно із викидами половини всіх вугільних електростанцій України [2].

Отже, зміна клімату по-різному впливає на довкілля, економіку, здоров'я та суспільство в цілому.

На думку багатьох вчених негативні зміни у навколишньому середовищі відбуваються саме через діяльність людей, які повинні нести за це відповідальність. Саме викиди парникових газів, є основною причиною глобального потепління та зміни клімату. За прогнозами вчених, у разі невнесення істотних змін, щоб утримати підвищення глобальної температури нижче 1,5 °C, результати будуть катастрофічними [3].

Зміна клімату, втрата біорізноманіття та екосистем, а також численні види забруднення впливають на права всіх людей на планеті, включаючи право на життя, їжу, воду, достатній рівень життя і здоров'я, особисту недоторканність, а також свободу вибору місця проживання. Ці кризи, в поєднанні з іншими викликами сталому розвитку, становлять серйозну загрозу можливості поколінь сьогодні і майбутнього користуватися правами, що гарантовані міжнародними актами. Руйнівні наслідки глобальної зміни клімату, які також впливатимуть на майбутні покоління, вказують на невідкладність вирішення питання захисту прав людини.

Отже, виникає нагальна необхідність у ретельному аналізі і тлумаченні законодавства з метою забезпечення збалансованого підходу до запобігання настанню негативних наслідків від зміни клімату, який би враховував інтереси та права сучасних і майбутніх поколінь. Проблема полягає в тому, що необхідно збалансувати захист природи й боротьбу зі зміною клімату із забезпеченням прав людини, які можуть бути обмежені або порушені під час реалізації заходів із правового регулювання екологічних відносин. У цьому контексті є важливим саме кліматична політика на міжнародному та національному рівнях, а також правове забезпечення кліматичних прав, тобто безперервна діяльність суб'єктів в межах їх компетенції у тому числі зі створення правових умов усіма правовими засобами щодо закріплення, реалізації, гарантування, охорони й захисту кліматичних прав людини.

Найголовнішою подією, що відбулася в 1992 році в Ріо-де-Жанейро, було підписання Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату представниками 150 країн [4]. Вказане свідчило про те, що зміна клімату є нагальною загрозою екології Землі та економічному розвитку

людства. У подальшому 12 грудня 2015 року прийнято Паризьку угоду, спрямовану на зміцнення глобального реагування на загрозу зміни клімату в контексті сталого розвитку та зусиль з викорінення бідності [5].

Особливу увагу привертає Конференція Сторін (тобто, держав, які ратифікували Рамкову конвенцію про зміну клімату), яка є найвищим керівним органом Конвенції. Головною її задачею є сприяння виконанню вимог Конвенції. Перша сесія Конференції Сторін відбулася у Берліні в 1995 році. Наразі COP29 у цьому році з 11 листопада по 22 листопада 2024 року пройшла у Баку. COP проводиться щороку в різних регіонах світу, що дозволяє забезпечити всесвітню участь та співпрацю. Основною метою зустрічей є оцінка поточного стану клімату, визначення міжнародних стандартів та зобов'язань, а також сприяння їх виконанню. Головним питанням COP29 було фінансування, що має вирішальне значення для переходу всіх країн, що розвиваються, до низьковуглецевого і кліматостійкого розвитку.

Важливим аспектом співпраці України є, окрім іншого, також співпраця з ЮНІСЕФ. Під час COP28 Україна доєдналася до Міжнародної Декларації про дітей, молодь та кліматичні дії. Відповідно до цього ЮНІСЕФ та Міндовкілля об'єднують зусилля для орієнтованого на дітей відновлення України та залучення молоді до кліматичних дій. Співпраця спрямована на забезпечення права українських дітей на безпечне та здорове довкілля шляхом упровадження сталих практик та участі молоді в зеленому відновленні [6]. Основні засади кліматичної політики України визначені Законом України «Про основні засади державної кліматичної політики» [7] та іншими нормативно-правовими актами, які охоплюють регулювання питань щодо формування та реалізації кліматичної політики в контексті адаптації до законодавства Європейського Союзу.

Однак попри позитивні зрушення у зазначених питаннях, існують фактори, які стримують та гальмують подальші перспективи розвитку у напрямку реалізації державної кліматичної політики, серед яких воєнний стан, відсутність фінансування тощо. При цьому постають нагальні питання щодо ефективності реалізації державної кліматичної політики, її системності, послідовності та врахування позитивної практики провідних європейських держав. Від цього залежатиме реалізація стратегічних завдань. Але це питання часу, що потребує об'єднання зусиль фахівців різних сфер, серед яких науковці, очільники відповідних державних органів, громадські організації, а також світова спільнота.

Література:

1. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / [С.П. Іванюта, О.О. Коломієць, О.А. Малиновська, Л.М. Якушенко]; за ред. С.П. Іванюти. Київ: НІСД, 2020. 110 с.
2. Як війна посилює зміну клімату та чи може Україна із цим боротися – презентація дослідження і пресконференція. URL: <https://ecoaction.org.ua/iak-vijna-posyliuie-zk.html>.
3. Зміна клімату: причини та наслідки. URL: <https://www.ekoenergy.org/uk/extras/climate-change/>.
4. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text.
5. Паризька угода. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text.
6. Водозабезпечення населення та залучення молоді до екологічної політики – пріоритети співпраці Міндовкілля з UNICEF Ukraine, – Світлана Гринчук. URL: <https://mepr.gov.ua/vodozabezpechennya-naselennya-ta-zaluchennya-molodi-do-ekologichnoyi-polityky-priorytety-spivpratsi-mindovkillya-z-unicef-ukraine-svitlana-grynchuk/>.
7. Про основні засади державної кліматичної політики: Закон України від 8 жовтня 2024 року № № 3991-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3991-20#top>.

ЛИННИК Дар'я,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
заочної форми навчання, освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: ПОЛІТОВА Анна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАХИСТУ

З 5 год. 30 хвилин 24 лютого 2022 р. строком на 30 діб, відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 №64/2022 та продовжено строком на 90 діб Указами Президента України від 14.03.2022 № 133/2022, від 18.04.2022 № 259/2022, від 17.05.2022 № 341/2022, від 12.08.2022 № 573/2022, від 07.11.2022 № 757/2022, від 06.02.2023 № 58/2023, від 01.05.2023 № 254/2023, від 26.07.2023 № 451/2023, від 06.11.2023 № 734/2023, від 05.02.2024 № 49/2024, від 06.04.2024 № 271/2024, від 23.07.2024 № 469/2024, від 28.10.2024 № 740/2024 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» запроваджено воєнний стан. Це, в свою чергу, як зазначено у Законі України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» визначає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод громадян [1]. Зокрема, до таких обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, відповідно до Основного Закону України відносяться: ст. 30 (право на недоторканність житла), ст. 31 (право на таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції), ст. 32 (право на особисте і сімейне життя), ст. 33 (право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України), ст. 34 (право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань) тощо. Ці обмеження є вимушеною мірою, але вони можуть викликати суспільні занепокоєння.

Одним із основних викликів під час воєнного стану є обмеження свободи пересування громадян. З метою забезпечення безпеки населення запроваджуються контрольні пункти перевірки документів та встановлюється комендантська година. Такі обмеження можуть створювати труднощі для тих, хто хоче виїхати з небезпечних зон, а також для тих, хто повертається додому. Це призводить до порушення права на вільний вибір місця проживання та пересування, що є фундаментальним правом, закріпленим у Конституції України та міжнародних угодах.

У таких умовах важливо розробити механізми, які б забезпечили дотримання цього права, навіть у період воєнного стану. Важливо, щоб державні органи забезпечували адекватні рішення, що дозволяють людям безпечно покинути зону конфлікту, уникаючи при цьому зловживань і корупційних схем. Сутність обмежень фундаментальних прав людини відповідно до принципу верховенства права полягає у забезпеченні легітимного втручання держави у приватну автономію індивіда з метою забезпечення загального блага [2, с. 151-152].

Свобода слова, як важлива складова демократичного суспільства, також може піддаватися обмеженням під час воєнного стану. Влада може запроваджувати цензуру на медіа, що обмежує доступ громадян до об'єктивної інформації. Це не тільки загрожує праву на інформацію, але й може спотворити громадську думку. З іншого боку, в умовах війни виникає потреба в контролі над інформацією, яка може загрозувати національній безпеці. Важливо забезпечити баланс між безпекою та свободою слова, а також розвивати альтернативні канали комунікації, що можуть допомогти в забезпеченні правдивої інформації.

Війна має руйнівний вплив на економіку країни, що безпосередньо відбивається на соціально-економічних правах громадян. В умовах воєнного стану багато людей втрачають роботу, доступ до медичних послуг, освіти та інших базових благ. Держава повинна створити

програми підтримки для найбільш вразливих верств населення, таких як біженці та внутрішньо переміщені особи, забезпечуючи їх основними потребами.

Крім того, слід врахувати, що воєнний стан не повинен стати приводом для узурпації влади чи зловживання нею. Для цього необхідно забезпечити незалежний контроль за діяльністю державних органів, зокрема правоохоронних. Важливо розуміти, що права людини є ефективним інструментом обмеження публічної влади, що запобігає її довільній дії. Ця особливість робить права людини характерною рисою демократичного державно-правового режиму, у відміню від авторитарних та тоталітарних режимів, які не визнають природний характер цих прав і пов'язують їх із власною волею [3, с.56].

З метою захисту прав громадян в умовах воєнного стану Україні потрібно вжити ряд заходів. Важливо зміцнити інституційний механізм захисту прав людини, залучаючи неурядові організації та міжнародні структури. Це може сприяти моніторингу ситуації та виявленню випадків порушення прав.

Також, необхідно забезпечити інформаційні кампанії, які б інформували громадян про їхні права та механізми захисту. Освіта в цій сфері допоможе населенню бути більш захищеними. Громадяни мають бути обізнані про свої права, можливості для їх захисту та механізми, через які вони можуть звернутися за допомогою.

Ще одним важливим аспектом є міжнародна підтримка. Україні необхідно активно взаємодіяти з міжнародними організаціями, такими як ООН, ЄС та правозахисними фондами, для отримання допомоги у сфері захисту прав людини. Ця підтримка може включати не лише фінансування, а й експертну допомогу у розробці стратегій захисту прав громадян, навчання для правоохоронців, суддів та юристів.

Таким чином, воєнний стан в Україні став серйозним викликом для прав і свобод громадян, але разом із цим відкриває нові можливості для вдосконалення правової системи та захисту прав людини. Успішна реалізація необхідних заходів потребує зусиль з боку держави, суспільства, міжнародної спільноти та кожного громадянина. Лише спільними зусиллями можна забезпечити дотримання прав людини навіть у найскладніші часи, сприяючи зміцненню демократичних цінностей та відновленню миру в Україні. Правозахисні ініціативи, активна участь громадянського суспільства та міжнародна підтримка можуть стати основою для формування нового, більш стійкого суспільства, в якому права людини будуть справді визнані як основоположні цінності.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Савчин М.В. Порівняльне конституційне право: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
3. Тимошук, О. Г. Здобутки та виклики України у питаннях прав людини на шляху до європейської інтеграції. Юридичний науковий електронний журнал 2024. №2. С.56-59. URL: http://lsey.org.ua/2_2024/12.pdf (дата звернення: 08.10.2024).

МАГАЦ Нікіта,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: КАМАРДІНА Юлія,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

УМОВИ ДОПУСТИМОСТІ ВТРУЧАННЯ В ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Одним Право на приватність гарантується Конституцією України. Для реалізацію положень Конституції України було прийнято низку законів, предметом регулювання яких повністю або частково є забезпечення права на приватне життя. Серед цих законів є: Закон України «Про захист персональних даних» Кримінальний кодекс України, Цивільний кодекс України та інші.

З 1997 року в Україні набула чинності Європейська Конвенція з прав людини, що є частиною законодавства нашої держави. Відповідно до статті 8 цієї конвенції: «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції», проте в цій же статті прописано, що державні органи влади не можуть перешкоджати здійсненню цього права, якщо таке втручання не відповідає закону та є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, щоб запобігти заворушенням чи злочинам, захищати здоров'я чи моральність або захищати права і свободи інших.

Згідно з вище перерахованими законами, захист прав і свобод громадян, в тому числі і права на приватне життя є одним із головних обов'язків держави, проте існують ситуації при яких обмеження цих прав є необхідністю і здійснюються винятково через чинне законодавство. Стаття 64 Конституції України встановлює, що: «В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень».

Починаючи з 24.02.2022 року і по сьогоднішній день, на підставі військової агресії Російської Федерації було введено Указом Президента України № 64/2022-4 воєнний стан, що діє і по сьогоднішній день.

Відповідно до ч. 3 вищезазначеного указу (і подальших указів якими подовжувався військовий стан) в Україні тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України.

Проте виникає питання наскільки можливо обмежити права людини. Відповідь на це дає доктрина «THE MARGIN OF APPRECIATION», що передбачає:

А) Передбачені законом / у відповідності із законом (Prescribed by law/in accordance with law) – по перше будь-які положення, які обмежують права, передбачені Конвенцією, повинні передбачати достатній рівень контролю над відповідними особами, які ухвалюють рішення, щоб уникнути можливості їхнього довільного застосування. По друге доступність, передбачає, що особа, яка може бути підпадати під дію правила, повинна мати доступ до нього. Третя вимога – визначеність, означає, що закон повинен бути достатньо чітким, щоб дозволити особам керувати своєю майбутньою поведінкою.

Б) Законні цілі (Legitimate aims)– повинна містити перелік цілей для обмеження кожного права.

В) Необхідними у демократичному суспільстві (Necessary in a democratic society) - держави зобов'язані дотримуватися пропорційності між обмеженнями прав і свобод людини і громадянина та законною метою захисту інтересів суспільства [1].

Також стаття 15 Європейська Конвенція з прав людини передбачає можливість відступу від зобов'язань під час надзвичайної ситуації. Тобто згідно цієї статті під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом. Проте згідно частини 3 цієї статті Будь-яка Висока Договірна Сторона повинна проінформувати в повному обсязі Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття.

Використання цього положення можливо лише за наступними умовами:

1) право на відступ може застосовуватись лише у воєнний час чи під час іншої суспільної небезпеки, що загрожує життю нації;

2) держава повинна вживати заходів щодо відступу від своїх зобов'язань за Конвенцією лише в межах, яких вимагає гострота становища;

3) будь-які відступи не можуть суперечити іншим зобов'язанням держави згідно з міжнародним правом;

4) пункт 2 статті 15 захищає певні права від відступу від зобов'язань щодо їх забезпечення. Відповідно до тексту пункту 2 статті 15, ними є: статті 2, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3, 4 (пункт 1) і 7 [2].

Отже втручання в приватне життя під час воєнного стану в Україні є винятковим заходом, що регулюється законодавством та міжнародними стандартами. Конституція України та міжнародні правові акти, зокрема Європейська конвенція з прав людини, передбачають як право на приватність, так і можливість його обмеження за умов, якщо такі заходи є необхідними, пропорційними та мають чітке законне обґрунтування.

Література:

1. The margin of appreciation, CHAPTER 1, 3. Permissible interferences with Convention rights. URL: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/themis/echr/paper2_en.asp (дата звернення: 08.10.2024).

2. Регіональне відділення Секретаріату Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини при Північно-Східному міжрегіональному управлінні Міністерства юстиції (м. Суми): Особливості застосування статті 15 «Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: <https://www.sumyjust.gov.ua/urok-34-osoblyvosti-zastosuvannya-statti-15-vidstup-vid-zobov-yazan-pid-chas-nadzvyhajnoyi-sytuaciyi-konvenciyi-pro-zahyst-prav-lyudyny-i-osnovopolozhnyh-svobod/> (дата звернення: 08.10.2024).

МОХОВА Ангеліна,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: ТИХОМИРОВА Галина,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні стало явищем, яке не існувало на теренах сучасної України більш ніж півстоліття. Суто теоретичні питання набули статусу практичних.

Обмеження прав людини під час воєнного стану є складним питанням, яке потребує ретельного вивчення адже цей інститут забезпечує балансуювання між потребами безпеки та захистом прав і свобод людини.

В Україні обмеження прав людини почали застосовуватись після 24 лютого 2022 року внаслідок розпочатого повномасштабного вторгнення росії. Військовому командуванню в умовах воєнного стану було надано право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану. Для цього військове командування наділяється правом видавати обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1], затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ [2], в Україні введено воєнний стан, який відповідно до вимог чинного законодавства продовжує діяти і зараз.

Статтею 3 Указу визначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватись конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Конституція України (ст. 64) передбачає можливість обмеження прав і свобод людини й громадянина «...в умовах воєнного або надзвичайного стану», але з істотними застереженнями в частині прав і свобод, що не підлягають обмеженню (всього – 18 статей).

Таким чином можуть підлягати обмеженню наступні права:

- недоторканність житла;
- таємниця листування, телефонних розмов;
- втручання в особисте і сімейне життя;
- свобода пересування, вільний вибір місця проживання;
- свобода думки і слова;
- право збиратися мирно;
- право на працю;
- право на освіту.

Водночас правове регулювання обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану здебільшого здійснюється не законами, а підзаконними нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України на реалізацію частини першої ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо комендантської години, перетину кордону України, трудової повинності тощо [4, с. 46].

Таким чином, людина не може в окремих місцях вільно пересуватись, вона повинна при собі мати документи, що підтверджують особу, в неї можуть відібрати автомобіль посеред вулиці. В її будинок може влучити ракета, БПЛА, снаряд або її просто можуть виселити з домівки. Так, можна бачити, що держава намагається здійснити компенсацію за зруйноване житло, проте швидко це не відбувається, та виходить, що людина взагалі стає без прав, без житла, без свободи. В обмеженні пересування можна помітити, що чоловіки від 18 до 60 років не можуть виїздити з країни, хоча це є правом людини, а з іншого боку – в країні військовий стан, тому тут завжди буде гостре та тонке лезо.

На третьому році війни в Україні приймається «Закон про мобілізацію» (Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку) [5], який набрав чинності 18 травня 2024 року, та передбачає обмеження в праві керування транспортним засобом щодо ухлянтів від військової служби.

Останні події, які сколихнули українських громадян що знаходяться за кордоном це запровадження Кабінетом Міністрів України тимчасових обмежень окремих консульських послуг за кордоном, зокрема видачу паспортів військовозобов'язаним чоловікам від 18 до 60 років, про що було оголошено 23 квітня 2024 року.

Важливо, щоб будь-які обмеження були чітко обґрунтованими, законними та пропорційними. Необхідно також забезпечити доступ до ефективних засобів правового захисту для людей. Обмеження під час воєнного стану є винятковою мірою, яка може бути застосована лише за крайньої необхідності. Важливо, щоб такі обмеження відповідали міжнародним стандартам та не використовувалися для ущемлення демократії та прав людини.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 18.05.2024)
2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України № 2102-IX від 24.02.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення 18.05.2024)
3. Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану. Профспілка працівників освіти і науки України. *Профспілка працівників освіти і науки України*. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhenia-v-umovakh-voienno-go-stanu.html> (дата звернення 18.05.2024)
4. Гриньо Д. Д. Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. *Часопис Київського університету права*. Вип. 2. 2023. С. 45-48.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку: Закон України № 3633-IX від 11.04.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#n152> (дата звернення 18.05.2024)

НАДЕЖДЕНКО Аліна,
кандидат наук з державного управління, доцент кафедри право
Маріупольського державного університету, м. Київ

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ У МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Концепція сталого (збалансованого) розвитку займає ключове місце в сучасних підходах до організації місцевого самоврядування. Вона включає в себе ідею гармонійного співіснування трьох основних компонентів: економічного зростання, соціального благополуччя та екологічної рівноваги. Головна мета цієї концепції полягає в забезпеченні поточних потреб людей без шкоди для можливого задоволення потреб майбутніх поколінь. У зв'язку з цими роль органів місцевого самоврядування критична, адже саме вони здатні реалізувати відповідні принципи на місцях.

Сталий розвиток потребує інтегрованого підходу до планування, що враховує специфіку кожної окремої територіальної громади щодо управління природними ресурсами, сприяння соціальної згуртованості та забезпечення економічної стійкості. Тому особливого значення набувають Цілі Сталого розвитку (ЦСР), затверджені ООН у 2015 році, що стали глобальним орієнтиром для всіх рівнів влади, зокрема для місцевих органів самоврядування. Серед них слід виділити ЦСР 11, яка передбачає створення стійких та інклюзивних міст, а також ЦСР 16, що передбачає формування ефективних та підприємницьких інституцій [1].

Органи місцевого самоврядування повинні діяти як каталізатори змін, забезпечуючи зв'язок між глобальними цілями та локальними потребами, що вимагає від них формування чіткої стратегії дій, яка враховує всі аспекти життя громади, включаючи економічні, екологічні та соціальні. Важливо, щоб такі стратегії включали оцінку довготривалих ризиків і наслідків прийнятих рішень.

Муніципально-правовий підхід до концепції сталого розвитку створює сприятливі умови для зосередження уваги на окремих аспектах реалізації та захисту муніципальних прав людини й громадянина.

Крім того, можна виділити системний взаємозв'язок між такими компонентами, як «сталий (збалансований) розвиток – інтереси місцевого самоврядування – муніципальні права особи». Ефективність забезпечення муніципальних прав залежить від реалізації на місцевому рівні 17 Цілей Сталого Розвитку, визначених світовим співтовариством. Наприклад, Ціль №1 Порядку денного XXI століття – «Подолання бідності в усіх її формах та усюди». Між явищем бідності, правами людини та місцевим самоврядуванням існує прямий взаємозв'язок та взаємозалежність [2].

Муніципалізація Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), зокрема ЦСР 1 «Подолання бідності в усіх її формах та усюди», ґрунтується на багатогранному підході щодо подолання бідності, який передбачає комплекс узгоджених дій на різних рівнях – державному, регіональному та місцевому (муніципальному). В свою чергу, органи місцевого самоврядування мають найкращі можливості для виявлення людей, які перебувають у стані бідності, і спрямування ресурсів і послуг на задоволення їх потреб, що сприяє поширенню цього явища.

Відповідальність місцевих органів влади за надання базових послуг, таких як водопостачання і санітарія, визначення їх як ключових партнерів у досягненні ЦСР. Проте досягнення цієї мети можливо лише за умов якісної реформи місцевого самоврядування в Україні, що забезпечує фінансову самодостатність і стійкість територіальних громад.

Бідність, хоча і є глобальною проблемою, має чіткий локальний характер. Вона впливає на можливості територіальних громад і їхніх мешканців реалізовувати свої права та свободи. Тому важливо спрямувати розвиток муніципальних прав людини і громадянина у напрямку створення ефективних механізмів їх реалізації та забезпечення на місцевому рівні.

Отже, доцільним є формування майбутнього напрямку розвитку муніципальних прав людини і громадянина шляхом вдосконалення інституту муніципального права. Предмет муніципально-правового регулювання охоплює не лише окрему сферу життєдіяльності

людини, громадянина чи територіальних громад, але й широкий спектр суспільних відносин, які впливають у різних сферах — політичній, економічній, соціальній, екологічній, культурній тощо [3, с. 599]. Саме взаємозв'язок цих групових суспільних відносин із процесами становлення та функціонування муніципальної влади, а також із реалізацією та захистом муніципальних прав створює інтегруючий компонент особистості, що відносить їх до сфери муніципально-правового регулювання.

Муніципалізація Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) означає, що місцеві органи влади беруть на себе відповідальність за досягнення ЦСР, інтегруючи їх у стратегії розвитку громади, організацію місцевого управління та забезпечення благополуччя населення.

Таким чином, сьогодні процес муніципалізації ЦСР органами місцевого самоврядування щодо забезпечення муніципальних прав громадян включає:

- інтеграцію ЦСР у місцеве планування: місцеві органи самоврядування адаптують глобальні цілі до своїх специфічних умов, розробляючи місцеві стратегії та плани розвитку, які включають економічні, соціальні та екологічні аспекти;
- залучення громадськості: міські органи самоврядування активно залучають громадян до процесу прийняття рішень, що стосуються реалізації ЦСР, забезпечуючи широке представництво інтересів усіх верств населення;
- управління ресурсами та послугами: органи місцевого самоврядування, як основні надавачі послуг, такі як водопостачання, санітарія, енергозабезпечення, освіта та охорона здоров'я, мають вирішальне значення для досягнення ЦСР, зокрема в контексті забезпечення доступу до основних послуг та покращення якості життя;
- розвиток інфраструктури та екологічна стійкість: відновлення інфраструктури, включаючи енергетичну ефективність, управління відходами та захист навколишнього середовища, є більшість аспектів муніципалізації ЦСР;
- фінансова спроможність і партнерство: для досягнення ЦСР органи місцевого самоврядування повинні мати фінансову незалежність та сприятливе інвестиційне середовище. А також повинні співпрацювати з міжнародними партнерами, державними структурами та громадянським суспільством для залучення ресурсів та підтримки ініціатив.

Отже, забезпечення муніципальних прав громадян є ключовим аспектом концепції сталого (збалансованого) розвитку, оскільки ефективна реалізація цих прав сприяє розвитку демократичних інститутів, зміцненню соціальної згуртованості та покращенню якості життя на місцевому рівні. Муніципальні права, такі як участь у прийнятті рішень, доступ до публічної інформації, соціальні послуги та захист прав, мають важливе значення для формування активного і відповідального громадянського суспільства. У контексті сталого (збалансованого) розвитку це забезпечує не лише соціальну стабільність і економічне зростання, а й екологічну безпеку, оскільки локальні громади можуть ефективно реагувати на виклики, сприяючи збереженню ресурсів і створенню сприятливого середовища для майбутніх поколінь.

Література:

1. Цілі сталого розвитку в Україні. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй. URL:<http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-governments>. <http://surl.li/gvgsak>. (дата звернення 18.11.2024).
2. Стрільчук В.А. Бідність як проблема реалізації прав людини: муніципально-правовий аспект. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»: збірник наукових статей. Чернівці, 2018. № 4. С. 182–193.
3. Місцеве самоврядування в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правові аспекти: монографія / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. В. Батанова, доктора юридичних наук, професора О. В. Марцеляка, доктора юридичних наук, професора А. Берлінгуера. Київ: Вид-во «ОСНОВА», 2020. 672 с.

ОВІННІКОВА Раїса,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
заочної форми навчання, освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: ПОЛІТОВА Анна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ В ХОДІ РЕАЛІЗАЦІЇ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ ПРО НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ОБШУК В ХОДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ФОРМІ ДІЗНАННЯ

Актуальність дослідження допустимості доказів, отриманих в ході реалізації ухвали слідчого судді про надання дозволу на обшук під час досудового розслідування у формі дізнання, обумовлена низкою правозастосовних проблем, які виникають у процесі реалізації положень кримінального процесуального законодавства України під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Положеннями ст. 236 КПК України визначено вичерпний перелік суб'єктів, які можуть реалізовувати ухвалу слідчого судді про надання дозволу на обшук [3]. Зокрема, законодавцем визначено, що такими суб'єктами є слідчий та прокурор.

Ухвала слідчого судді про надання дозволу на обшук має ґрунтуватися на відповідності критеріям законності (легітимності), мети та пропорційності, що впливає з положень ст. 8 Європейської конвенції з прав людини [1], відповідно до якої кожен має право на повагу до свого приватного життя, житла і кореспонденції. Втручання у це право можливе лише за умови передбачуваності такого втручання законом; відповідності втручання передбаченим законодавством умовам та лише з метою захисту певних охоронюваних законом суспільних відносин.

Як вбачається з приписів ст. 300 КПК України, для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені цим Кодексом. Таким чином, в ході досудового розслідування у формі дізнання дозволено проводити обшук за наявності на це відповідних правових підстав, водночас виконати таку ухвалу, виходячи з положень ст. 236 КПК України може виключно прокурор, оскільки дізнавач відсутній в переліку суб'єктів, уповноважених на виконання такої ухвали.

У справі «Белоусов проти України» [8] Європейський суд з прав людини зазначив, що будь-яке втручання в права, гарантовані ст. 8 Конвенції, повинно мати належну правову підставу, а також досягати балансу між правом держави на ефективне розслідування злочинів та правом особи на повагу до приватного життя. Будь-яке відхилення від законодавчо встановлених процедур, наприклад, проведення обшуку особою, яка не уповноважена законом, порушує критерій «законності», закріплений у ст. 8 Конвенції. Крім того, принцип «необхідності у демократичному суспільстві» передбачає, що втручання повинно бути пропорційним до мети, яку воно переслідує. Ухвала про обшук має демонструвати, що ця дія є виправданою, тобто без неї неможливо досягти мети розслідування, і що втручання є мінімально необхідним для досягнення цієї мети. Проведення обшуку дізнавачем, який відповідно до ст. 236 КПК України не уповноважений виконувати ухвалу про обшук, суперечить принципу законності.

Згідно з ч. 1 ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у постанові від 11 лютого 2020 року у справі № 761/33311/15-к висловив позицію, відповідно до якої «даючи оцінку недопустимості доказу, суд мав проаналізувати критерії допустимості доказів, а саме законність джерела, законний спосіб їх отримання, процесуальне оформлення ходу і результатів проведення слідчих дій» [4]. У випадку реалізації дізнавачем ухвали слідчого судді

про надання дозволу на обшук має місце порушення критерію законності способу отримання доказу.

У постанові від 29 січня 2019 у справі №466/896/17 Верховний Суд зауважив, що «в багатьох статтях чинного КПК України, зокрема тих, які регламентують проведення слідчих (розшукових) дій, законодавець справді не зазначає поряд із слідчим, прокурором ні дізнавача, ні детектива, ні оперативний підрозділ. Такий підхід, дійсно можна пояснити міркуваннями необхідності уникнення переобтяження тексту КПК України. Однак, висновок про те, що жодна слідча (розшукова) дія не може бути проведена оперативним підрозділом чи його співробітником, оскільки він не згаданий у ст. 223 КПК України чи статті, яка регламентує порядок проведення конкретної слідчої дії, є помилковим. Крім того, судова практика також ніколи не тлумачила відсутність згадки у ст. 223 КПК України оперативного підрозділу чи його співробітника як заборону діяти йому на підставі доручення слідчого або прокурора. Проте, вищезазначене не стосується положень ч. 1 ст. 236 КПК України,» [5].

Разом з тим, підхід до провадження слідчих дій у досудовому розслідуванні у формі дізнання, за якого реалізація ухвали слідчого судді про надання дозволу на обшук здійснюється прокурором, суперечить конституційній функції органів прокуратури, визначеній у ст. 131-1 Конституції України [2] та розкритій профільному законодавстві, зокрема у ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» [7] за приписами яких прокурор здійснює саме процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та обов'язок прокурора виконувати також слідчу дію як обшук у досудових розслідуваннях у формі дізнання прямо суперечить ч. 3 ст. 38 КПК [3] України, якою імперативно визначено, що здійснення досудового розслідування у формі дізнання покладено на підрозділи дізнання, а не прокурора.

Вказаний висновок підтримується також дисциплінарним органом прокуратури, а саме в мотивувальній частині Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів №107дп-22 від 03.08.2022 р. наголошується на тому, що «самостійне проведення прокурором слідчих дій має бути направлене на доповнення або перевірку допустимості доказів, здобутих органом досудового розслідування, а не на самостійне здобуття цих доказів, адже це не є їхнім службовим обов'язком, оскільки жодною нормою закону на прокурора не покладено обов'язку розкривати кримінальне правопорушення» [6].

Таким чином, допустимість доказів, отриманих у ході реалізації ухвали слідчого судді про надання дозволу на обшук під час досудового розслідування у формі дізнання, значною мірою залежить від дотримання положень кримінального процесуального законодавства. Відповідно до ст. 236 КПК України, виконання ухвали про обшук є виключною компетенцією слідчого або прокурора, що забезпечує дотримання критеріїв законності, пропорційності та мети втручання в права людини, гарантовані ст. 8 Європейської конвенції з прав людини. Проведення обшуку особами, які не уповноважені законом, зокрема дізнавачами, порушує критерій законності та може призводити до визнання отриманих доказів недопустимими. Національна судова практика, зокрема Верховного Суду, підтверджує необхідність ретельної оцінки допустимості доказів із врахуванням їхнього джерела, способу отримання та процесуального оформлення. Крім того, виконання прокурором функцій, притаманних органам дізнання, суперечить його конституційно визначеній функції процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Дотримання встановленого порядку реалізації ухвали про обшук є не лише вимогою законодавства, але й запорукою забезпечення прав і свобод людини, допустимості доказів у кримінальному провадженні. Вирішення зазначених правозастосовних проблем вимагає перегляду та уточнення законодавчих положень, зокрема з метою усунення прогалин у регулюванні діяльності дізнавачів.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи: Міжнародний документ від 04.11.1950. Урядовий кур'єр. 2010. № 215.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України. 2012. № 90-91.
4. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 11.02.2020 у справі № 761/33311/15-к. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/87672462>
5. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29.01.2019 р. у справі №466/896/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915>.
6. Про закриття дисциплінарного стягнення стосовно прокурора Тернопільської окружної прокуратури Тернопільської області Мельника І.С.: Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів №107дп-22 від 03.08.2022 р. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2022/08/03/2337>
7. Про прокуратуру: Закон України 14.10.2014 № 1697-VII. Голос України. 2014. № 206.
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Белоусов проти України» (Заява № 4494/07) від 07.11.2013 р. Офіційний вісник України. 2014. № 53. С. 938. Ст. 1438.

ПАРКЕР Марк,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітньої програми «Міжнародне право»
Мариупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: КАМАРДІНА Юлія,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Мариупольського державного університету, м. Київ

РОЛЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ВИКЛИКИ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Судова влада є одним з основних інструментів забезпечення верховенства права, яке залишається фундаментом демократичності держав. У періоди військових конфліктів права людини зазнають серйозних випробувань: їх можуть обмежувати або навіть порушувати, зокрема через введення особливих правових режимів. Наприклад, під час воєнного стану можуть запроваджуватися певні обмеження прав людини, які мають бути пропорційними та не порушувати основоположні права. У таких ситуаціях саме судова влада є гарантом дотримання цих меж та незалежною гілкою влади, що здатна захищати права громадян.

Захист прав людини є одним із найважливіших елементів легітимації державної влади, оскільки забезпечує довіру суспільства до інституцій і демонструє здатність держави виконувати свої зобов'язання перед громадянами. Усі державотворчі процеси в Україні сьогодні спрямовані на реалізацію принципу забезпечення і захисту прав та свобод особистості, що стає особливо актуальним в умовах сучасних викликів. Поняття «захист», відповідно до сучасного тлумачення, означає охорону від небезпеки чи загроз, забезпечення недоторканності прав чи інтересів. У юридичному контексті це поняття набуває специфічного значення, оскільки воно відображає зобов'язання держави забезпечувати захист прав людини через уповноважені органи, а також право громадян захищати свої інтереси у разі їх порушення [1, с. 187].

У мирний час суди забезпечують доступ громадян до правосуддя, розглядають справи, пов'язані з порушенням законодавства, та підтримують баланс між державою і громадянами. Умови воєнного стану не змінюють основного призначення судів, однак вимагають адаптації їхньої діяльності. Суди постали перед труднощами: необхідністю евакуації з небезпечних регіонів, нестачею кадрів, обмеженим доступом населення до правосуддя в зоні бойових дій. У цих умовах судова влада виконує важливу роль у забезпеченні справедливості та відновленні порушених прав, зокрема через розгляд справ про воєнні злочини, захист прав внутрішньо переміщених осіб, а також вирішення цивільних та адміністративних спорів.

«Захист» застосовується до ситуацій, пов'язаних із порушенням прав, і передбачає застосування механізмів відновлення справедливості. Механізм захисту прав людини включає дві взаємопов'язані системи: організаційну та функціональну. Організаційна система охоплює органи державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також інститути громадянського суспільства та міжнародні організації. Функціональна система відображає практичну діяльність цих суб'єктів, що полягає у використанні правових засобів для відновлення порушених прав, запобігання порушенням та притягнення порушників до відповідальності [1, с. 188].

Основу цього механізму становить Конституція України, яка закріплює базові права і свободи громадян, їх гарантії, а також засоби правового захисту, які забезпечують відновлення справедливості. Вона визначає, що навіть в умовах воєнного стану судова влада повинна забезпечувати реалізацію прав і свобод громадян. Стаття 64 Конституції України передбачає можливість обмеження окремих прав під час воєнного стану. Однак такі обмеження не можуть поширюватися на права, які є абсолютними, наприклад: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом (ст. 24 КУ); право на громадянство та на зміну громадянства (ст. 25 КУ); право на життя (ст. 27 КУ); право на повагу до гідності (ст. 28 КУ); право на свободу та

особисту недоторканність (ст. 29 КУ); право на житло (ст. 47 КУ); право на судовий захист прав і свобод людини та громадянина (ст. 55 КУ); право на правову допомогу (ст. 59 КУ) [2, с. 1013].

Це створює виклики для судової влади, які вимагають максимальної адаптації її роботи в умовах воєнного стану. Одним з основних викликів є забезпечення незалежності судів. У ситуації, коли воєнний стан може призвести до підвищеного політичного тиску, збереження незалежності судової гілки влади стає критично важливим. Вплив виконавчої влади, військових адміністрацій чи інших органів на суддів може поставити під сумнів об'єктивність і неупередженість судових рішень, що є основою правосуддя.

Одним із ключових рішень у контексті воєнних викликів стало запровадження механізму зміни територіальної підсудності. Закон України від 3 березня 2022 року «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо визначення територіальної підсудності судових справ» дозволяє тимчасово передавати справи від судів, які не можуть здійснювати правосуддя через бойові дії чи окупацію, до найближчих чинних судів. Такий підхід забезпечив безперервність судового процесу навіть у найскладніших умовах, дозволяючи громадянам реалізовувати своє право на судовий захист незалежно від ситуації в їхньому регіоні [3, с. 45].

Не менш важливим викликом є дотримання процесуальних стандартів у спрощених або адаптованих процедурах. Під час воєнного стану суди можуть стикатися з обмеженими ресурсами та часом, що, своєю чергою, може вплинути на якість судових рішень і дотримання норм процесуального порядку.

Фізична безпека судової системи є важливим елементом загальної стратегії держави для підтримки стабільності в умовах воєнного стану. Вона повинна забезпечувати не лише збереження інфраструктури судів, але й безперервність функціонування правової системи, яка є основою захисту прав і свобод громадян. Забезпечення фізичної безпеки судів і їхнього персоналу є одним із ключових завдань у період воєнного стану. Судові установи, як важливі елементи правової системи, мають бути захищені від фізичних загроз, пов'язаних із воєнними діями. Це особливо актуально для регіонів, що знаходяться в зоні активних бойових дій, де ризики пошкодження будівель, евакуації персоналу чи загрози життю суддів значно зростають [3, с. 46].

В умовах воєнного стану судова система стикається з забезпеченням рівного доступу до правосуддя для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання чи обставин. Особливу увагу слід приділити внутрішньо переміщеним особам, які через військові дії були змушені залишити свої домівки та втратили зв'язок із місцем постійного проживання. Судова система повинна створити умови, які дозволять їм безперешкодно подавати позови, брати участь у судових засіданнях і отримувати доступ до необхідних документів.

У таких обставинах держава повинна активізувати зусилля для модернізації судової інфраструктури. Це передбачає не лише розробку відповідних онлайн-платформ, але й надання суддям та працівникам судів технічних засобів, необхідних для проведення дистанційних засідань. Важливим є також навчання персоналу, що дозволить ефективно використовувати сучасні технології в судочинстві. Однією з таких технологій є забезпечення права на доступ до суду в електронному форматі.

У практиці Верховного Суду склалися два основних підходи щодо допустимості подання процесуальних документів в електронній формі, підписаних електронним цифровим підписом (ЕЦП). Перший підхід передбачає, що належним і допустимим є подання звернень через офіційну підсистему «Електронний суд», яка створена для забезпечення взаємодії між учасниками процесу та судовими установами. Другий підхід дозволяє надсилати документи на офіційну електронну адресу суду. Хоча це визнається належним і допустимим, наразі така практика не врегульована на законодавчому рівні, що створює правову невизначеність. У справі № 565/195/19 Верховний Суд уточнив, що у разі подання заяви на електронну адресу суду, документ обов'язково має бути підписаний ЕЦП. Просканований підпис не визнається таким, що відповідає вимогам процесуального законодавства, оскільки без ЕЦП неможливо

створити повноцінний процесуальний документ. У таких випадках заяви без належного підпису вважаються такими, що не відповідають встановленим вимогам і, відповідно, не можуть бути прийняті до розгляду [4, с. 354].

Важливим викликом є забезпечення міжнародних стандартів у сфері правосуддя. Війна змушує суди діяти в умовах підвищеної уваги з боку міжнародної спільноти. Кожен випадок порушення прав людини чи судових процедур може стати підставою для звинувачень України в невиконанні своїх міжнародних зобов'язань. Це накладає додатковий обов'язок на суди дотримуватися стандартів Європейської конвенції з прав людини, навіть під час воєнного стану.

Міжнародні стандарти у сфері правосуддя для України поділяються на обов'язкові та рекомендаційні. Основними документами, які визначають ключові засади в цій галузі, є Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), а також Бангалорські принципи поведінки суддів (2006 р.) та Європейська Хартія про статус суддів (1998 р.). Окремо слід зазначити, що рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) і Суду ЄС є обов'язковими для України, і національні суди зобов'язані враховувати їхню практику під час розгляду справ. Ухвалення рішення Європейською радою 23 червня 2022 року про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС накладає додаткові зобов'язання щодо імплементації європейських правових стандартів і проведення реформ у сфері правосуддя. З метою забезпечення виконання цих зобов'язань Верховна Рада України ухвалила Постанову № 2483-IX від 29 липня 2022 року, яка визначає кроки для інтеграції до правової системи ЄС. Україна має адаптувати свою судову систему до міжнародних стандартів, використовуючи досвід країн розвинутої демократії та консультативну допомогу європейських інституцій [5, с. 81].

Серед основних викликів для судової влади в умовах воєнного стану варто виділити відновлення порушених прав громадян та зміцнення довіри суспільства до судової системи. Судова влада повинна бути готовою до значного збільшення кількості позовів, пов'язаних із порушенням прав людини, обмеженням свободи пересування, недотриманням соціальних гарантій тощо. Водночас важливим аспектом є прозора та ефективна комунікація з громадянами, що є необхідною для подолання соціальних суперечностей, боротьби з маніпуляціями та зміцнення авторитету судової влади. Прозорість судових процесів і відкритість у прийнятті рішень мають стати основними інструментами для забезпечення довіри суспільства до судової системи.

Отже, судова влада має вирішальне значення для захисту прав людини та забезпечення верховенства права, навіть у складних умовах воєнного стану. Вона повинна залишатися незалежною, гарантувати рівний доступ до правосуддя для всіх громадян і відповідати міжнародним стандартам у цій сфері. Успішна адаптація судової системи до викликів війни допоможе не лише відновити порушені права, а й зміцнити довіру суспільства до державних інституцій.

Література:

1. Чорна, С. (2020 р.). Роль судової влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини. Підприємництво, господарство і право. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/8/31.pdf>
2. Півненко, Л. В. (2023 р.). Конституційні права людини в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні: Правові аспекти їх обмеження. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/43125/1/Monograph_AUG%20IESF_993-1017.pdf
3. Горінов, П. В. (2024 р.). Незалежність суддів в Україні: виклики воєнного стану та стратегії адаптації (Doctoral dissertation, УДУ ім. М. Драгоманова). URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/44820/Pavlo%20Horinov.pdf>

4. Владикін, О. Н., Білоусова, К. В., & Кісіль, А. В. (2023 р.). Роль цифрових технологій у здійсненні цивільного судочинства в умовах воєнного стану. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/62be6bcf-fc24-45bb-b6c9-16a2c24f8f6a/content>

5. Цвіркун, Ю. І. (2022 р.). Стан впровадження міжнародних стандартів у сфері правосуддя в адміністративному судочинстві України. Juris Europensis Scientia. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/05196c6d-aac9-4a5f-81e6-7ca1d0a07c1e/content>

ПОЖИДАЄВА Марія,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ
БАСТРИГА Микола,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ

СУЧАСНА ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПРАВОВІ ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Фінансова система України є важливим елементом економічної структури країни, що виконує ключову роль у забезпеченні сталого розвитку, інвестиційної привабливості та соціальної стабільності. Вона включає різні компоненти, такі як банківська система, небанківські фінансові установи, ринок цінних паперів, страховий сектор, а також державні фінанси. Фінансова система забезпечує механізми для мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів, необхідних для економічної діяльності.

Протягом останніх двадцяти років фінансова система України стикалася з численними викликами, пов'язаними із глобальними фінансовими кризами, зовнішніми економічними шоками, політичною нестабільністю, пандемією, війною. Ці фактори можуть викликати зниження довіри до фінансових установ, зростання ризиків для інвесторів та необхідність реформування існуючих правових механізмів регулювання.

Однак, незважаючи на ці труднощі, фінансова система України демонструє позитивні зміни. Упровадження таких сучасних технологій, як цифрові фінансові технології та електронні платіжні системи, надає нові можливості для розвитку фінансової інфраструктури. Адаптація українського законодавства до європейських стандартів і норм, що відбувається в рамках євроінтеграційних процесів, також сприяє модернізації фінансової системи держави.

Як відомо, завдяки банківській системі України, що є невід'ємною складовою фінансової системи країни, відбувається розподіл фінансових ресурсів та грошових коштів, їх мобілізація та залучення в економічний обіг. Так, з перших днів повномасштабного вторгнення окупаційних військ росії Правління Національного банку України (далі – НБУ) приймає постанову від 24.02.2022 р. № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» для забезпечення цінової та фінансової стабільності [1; 2].

На сьогодні пріоритетними напрямками фінансової політики України є національна оборона та безпека. В умовах правового режиму воєнного стану державний бюджет фактично поділяється на дві основні частини - військову та соціально-гуманітарну. Згідно із ст. 35 Закону України «Про національну безпеку України» для сектору безпеки і оборони встановлено державне фінансове забезпечення на рівні не менше 5 відсотків від запланованого обсягу ВВП (див. абз.2 ч.1 ст. 35 Закону України) [3]. У 2025 році усі військові видатки будуть дорівнювати 26,3% ВВП та фінансуватися за рахунок внутрішніх доходів і запозичень. Фінансування невійськових видатків, зокрема соціальні виплати, програми підтримки економіки, зарплати вчителів і лікарів тощо, забезпечується через підтримку міжнародних партнерів України [4]. З огляду на це підвищено розміри ставок податку на прибуток для відповідних суб'єктів, військового збору, ренти на пісок, щебінь та каолін шляхом внесення змін до Податкового кодексу України.

Поряд із цим, триває підвищення інфляції, за прогнозами НБУ до кінця 2024 року інфляція пришвидшиться до 9,7%, але в наступному році вона знизиться до 6,9%, а у 2026 році – повернеться до цілі НБУ 5%. Відновлення економіки триватиме, цього року реальний ВВП збільшиться на 4%. У наступні два роки зростання вітчизняної економіки прискориться на 4,3%–4,6% [4, с. 4-5]. Такий сценарій прогнозу НБУ побудований на припущеннях щодо збереження достатніх обсягів міжнародної підтримки та поступової нормалізації умов

функціонування національної економіки, що, зокрема, сприятиме поступовому поверненню вимушених мігрантів і зростанню інвестицій в Україні [4, с. 4-56].

Однією з найбільш вагомих загроз для сучасних економік є фінансова нестабільність, яка здатна спричинити глибокі кризи, що торкаються всіх сфер життєдіяльності суспільства. Для подолання цієї проблеми необхідно застосовувати системні заходи, які зміцнюватимуть стійкість фінансової інфраструктури у цілому та фінансових установ зокрема. Одночасна розробка аналітичних інструментів для прогнозування фінансових криз дозволить запобігати їм на ранніх стадіях або пом'якшити їх наслідки.

Глобальна координація дій між національними фінансовими регуляторами різних країн також може бути невід'ємним елементом для передбачення фінансових криз та загроз фінансової нестабільності, оскільки глобалізація робить економіки надто взаємопов'язаними. Ефективне управління ліквідністю через надання підтримки фінансовим установам під час кризових моментів допоможе зберегти стабільність. Важливим є й захист прав споживачів через забезпечення прозорості фінансових продуктів і послуг, що зменшить ризики накопичення фінансових «бульбашок». І варто підвищити результативність державного нагляду через упровадження систем раннього попередження та аналізу ризиків, а також сприяти розвитку фінансових технологій.

В умовах російської збройної агресії проти України стабільність фінансової системи нашої держави може перебувати під впливом поточних ризиків і загроз, що перешкоджає сталому економічному розвитку України. У той же час, слід зазначити, що певний рівень фінансової стабільності забезпечується, перш за все, завдяки масштабній міжнародній підтримці та, на жаль, зниженню споживчого приватного попиту.

Так, позитивним прикладом ефективної боротьби з фінансовою нестабільністю може слугувати досвід Швейцарії в управлінні банківським сектором. Після глобальної фінансової кризи 2008 року країна впровадила жорсткі вимоги для капіталізації банків, що дозволило уникнути масштабних кризових явищ у фінансовій системі. Цікавим є досвід Скандинавських країн, які завдяки тісному міжнародному співробітництву змогли успішно відреагувати на фінансові виклики і загрози, упроваджуючи гнучкі регуляторні механізми.

Отже, застосування в Україні зазначеного вище комплексного та системного підходу, поєднуючи державне регулювання з підтримкою інновацій у фінансовій сфері, сприятиме створенню стійкої, прозорої та стабільної фінансової системи, яка здатна протистояти зовнішнім шокам і кризам, зберігаючи довіру учасників фінансових ринків та забезпечуючи довгостроковий економічний розвиток.

Література:

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

2. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: постанова Правління Національного Банку України від 21.07.2022 № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0154500-22#Text>

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text%20>.

4. Мінфін: підписано Закон про Держбюджет-2025 і податкові зміни для фінансування Сил оборони та забезпечення фінансової стабільності. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-pidpysano-zakon-pro-derzhbiudzheth-2025-i-podatkovii-zminy-dlia-finansuvannia-syl-oborony-ta-zabezpechennia-finansovoi-stabilnosti>

5. Національний банк України. Інфляційний Звіт. Жовтень 2024 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q4.pdf?v=10

ПОЛЯНИЦЯ Софія,
здобувач вищої освіти 4 курсу, спеціальність 081 Право, факультету міжнародної
торгівлі та права,
Державного торговельно-економічного університету,
Науковий керівник: **НЕСКОРОДЖЕНА Лариса,**
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного
торговельно-економічного університету

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЗА ДОГОВОРАМИ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ЗА ПЕРЕДОПЛАТОЮ

В умовах сучасного розвитку ринку послуг виникає необхідність і в розвитку регулювання відносин, які виникають в процесі реалізації та споживання останніх.

Центральне місце в питанні способу регулювання відносин між суб'єктами цивільних та господарських правовідносин посідають договори, як закріплені законодавцем імперативний спосіб регулювання таких правовідносин.

В силу своєї імперативності, за даними договорами сторони можуть передбачити будь-які умови такого договору (звісно, якщо вони не порушують приписи чинного законодавства), в тому числі і передоплату.

Не можливо оминути й вплив новітніх технологій на розвиток реалізації та споживання послуг через соціальні мережі, сайти і т. п. З одного боку, такі можливості значно спрощують процеси узгодження умов договору та процес його укладення, проте все частіше трапляються випадки порушення прав споживачів саме через це таке «спрощення», оскільки при замовленні товарів чи послуг через інтернет, надавачі таких товарів та послуг, в більшості випадків, висувають вимогу щодо передоплати, як гарантування того, що ви дійсно маєте намір придбати той чи інший товар чи послугу.

Але в такому випадку постає інше питання. А де гарантія для покупців та замовників?

І це питання, на жаль, є відкритим, оскільки поряд із вимогою про передоплату, продавці рідко погоджуються на якесь зустрічне «гарантування» виконання з їхнього боку.

Проте, звісно, трапляються й випадки порушення прав за договорами про надання послуг, що надаються за передоплатою, які було укладено не через мережу «Internet».

Отже, аналізуючи особливості досліджуваних правовідносин, що наведені вище, можна виділити типові порушення прав споживачів за договорами про надання послуг, що надаються за передоплатою, до яких можна віднести:

- 1) неналежне надання послуг або їх ненадання взагалі;
- 2) неправомірне стягнення додаткової суми коштів;
- 3) відмова у поверненні коштів у разі його розірвання.

Неналежне надання послуг або їх ненадання взагалі. Право споживача на належну якість послуг передбачено статтею 6 ЗУ «Про захист прав споживачів»[1]. Воно передбачає собою надання послуг, передбачених договором між сторонами, на умовах такого договору та належної якості.

Прикладом такої ситуації може слугувати справа № 318/2249/16-ц, яка розглядалася Верховним Судом. Справа полягала у тому, що виконавцем було допущено прострочення виконання робіт за договором на 145 днів, а також неналежне виконання покладених на нього обов'язків (експертом було встановлено невідповідність несучих та огорожуючих конструкцій споруди вимогам надійності та експлуатації)[2].

У даній справі Верховний Суд зазначив, що кошти за послуги та матеріали, які були сплачені, не підлягають поверненню виходячи з умов самого договору, натомість даним договором визначено, що у випадку неякісного виконання послуг, що не пов'язані з якістю матеріалів та обладнання, виконавець зобов'язаний усунути порушення за власний рахунок.

Неправомірне стягнення додаткової суми коштів. Менш розповсюдженою, але не менш проблематичною є практика, коли сторони домовляються що в суму передоплати входить конкретний перелік робіт виконавця, а потім останнім висуваються вимоги щодо сплати додаткових сум.

При розгляді даного питання варто наголосити, що якщо сторонами не було обумовлено регулювання ціни в залежності від складності справи, або певні додаткові виплати, то вимога про сплату додаткових, необумовлених сум є неправомірною.

Проте, трапляються випадки, коли за умовами договору розмір належних до виплати виконавцю сум ставиться у залежність від обсягу виконаних робіт.

До прикладу, у справі № 916/3609/19, що розглядалася Господарським судом Одеської області згідно п. 2.1. договору на виконання робіт з прибирання вартість виконаних робіт формується виходячи з обсягу робіт, площі приміщення, періодичності прибирання та додаткового устаткування для прибирання[3].

Таким чином, в даному випадку наявне регулювання ціни виходячи з певного переліку критеріїв, а отже сторонам за таким договором варто більш детально врегулювати питання оплати.

Відмова у поверненні коштів у разі його розірвання. Чи не найпоширенішою проблемою у правовідносинах з приводу надання послуг, що надаються за передоплатою, є проблема повернення сплаченої передоплати.

З даного питання наявна величезна кількість судових рішень.

Одна з таких справ була на розгляді Східного апеляційного господарського суду (справа № 917/681/23), яка стосувалася повернення попередньої оплати замовнику у зв'язку з невиконанням умов договору по виконанню робіт з приватизації земель сільськогосподарського призначення та послідуочим його розірванням. Суд апеляційної інстанції залишив рішення суду першої інстанції без змін, яким позовні вимоги задоволено частково (відмовлено лише у частині стягнення інфляційних втрат у зв'язку з їх необґрунтованістю)[4].

Вимога про повернення сплати передоплати, як показує практика, може бути відхилена виконавцем з будь-яких причин, але частіше, на превеликий жаль, це не просто відмова – це повне ігнорування вимог замовника, що змушує останнього звертатися з позовом до суду для захисту своїх прав.

Поруч з питанням про типові порушення прав споживачів за договорами про надання послуг, що надаються за передоплатою, не можна оминати й питання можливих шляхів їх вирішення.

З аналізу чинного законодавства можна виділити:

1) Досудове врегулювання спору шляхом подання претензії виконавцю, через звернення до спеціально уповноважених органів чи медіацію.

2) Судове врегулювання спору.

Отже, особливість досліджуваного договору, у вигляді наявності передоплати, робить замовника вкрай вразливою стороною, оскільки, отримавши кошти, виконавці можуть вдаватися до недобросовісної поведінки (невиконання зобов'язань, відмова у поверненні передоплати, коли така вимога є правомірною тощо), наслідком чого є порушення прав споживачів, які встановлюються чинним законодавством.

Література:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення 10.11.2024)

2. Постанова Верховного Суду від 25.09.2019 у справі № 318/2249/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85008972>

3. Рішення Господарського суду Одеської області від 30.01. 2020 у справі № 916/3609/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87328842>

4. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 22.07.2024 у справі № 917/681/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/120769129>.

САВЕНКО Назарій,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
освітньої програми «Право»
Маріупольського державного університету, м.Київ
Головний спеціаліст Відділу сприяння роботи регіональних представництв
Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

РОЛЬ ОМБУДСМАНА В ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У Робота Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі - Омбудсмана) має важливе значення в умовах збройного конфлікту. Порушення прав людини під час війни, особливо відносно військовослужбовців, цивільних осіб, дітей та осіб у полоні є більш суттєвими та систематичними. В свою чергу, Омбудсман виконує роль захисника прав людини шляхом організації проведення моніторингових візитів, подання рекомендацій органам влади та висвітлення реального стану справ у сфері захисту прав людини в Україні на міжнародній арені.

Діяльність Уповноваженого регулюється кількома основними нормативно-правовими актами:

- Конституція України - встановлює основні права та свободи громадян, зокрема в умовах воєнного або надзвичайного стану та визначає Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини як особу, відповідальну за здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина (Конституція України, 1991).
- Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» — визначає правовий статус та повноваження Омбудсмана (Закон України, 1997).
- Міжнародні договори та інші нормативно-правові акти – визначають основні права та свободи людини й громадянина, що суттєво впливає на формування вектору діяльності Омбудсмана.

Уповноважений з прав людини має статус незалежного органу, що не підпорядковується жодній гілці влади, що дає йому можливість бути неупередженим у своїй діяльності.

Основними напрямками роботи Уповноваженого з прав людини в умовах збройного конфлікту

- Права військовослужбовців — контроль дотримання прав військових, включаючи умови їх утримання у полоні, права на медичне забезпечення та захист від різноманітних незаконних дій.
- Права дітей — унормування та забезпечення найкращих інтересів дитини, в тому числі тих хто залишився на тимчасово окупованих територіях або був евакуйований закордон.
- Соціальні права — контроль за дотриманням прав на соціальний захист осіб.
- Економічні права — моніторинг економічних прав, таких як право на працю та підприємницьку діяльність у воєнних умовах, тощо.
- Рівні права і свободи — сприяння забезпеченню рівності прав та свобод для всіх осіб, особливо для вразливих груп, таких як внутрішньо переміщені особи, особи з інвалідністю, представники національних меншин тощо.
- Право на звернення та інформацію — забезпечення доступу до публічної інформації та звернень громадян із врахуванням ведення воєнного стану на території України.
- Захист персональних даних — контроль за захистом персональних даних осіб.
- Процесуальні права — забезпечення прав людини в правових процесах, зокрема в умовах затримання чи арештів.

- Національний превентивний механізм — контроль за умовами утримання осіб у місцях несвободи, зокрема військовополонених і цивільних осіб.

Також, Омбудсман публікує щорічні доповіді щодо ситуації з правами людини в Україні, а також спеціальні доповіді, присвячені конкретним порушенням під час війни, наприклад, порушенням прав військовополонених чи цивільних осіб.

Уповноважений активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ООН, Рада Європи та ОБСЄ, для захисту прав людини на міжнародному рівні, а також з іншими національними омбудсменами для обміну досвідом і посилення міжнародного тиску на агресора.

Одним із прикладів діяльності Омбудсмана на міжнародній арені є прийняття участі у написанні «Московської конвенції», яка стала відповіддю на порушення росією міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій, у ставленні до українських військовополонених. Зазначений вище документ висвітлює факти жорстокого поводження з українськими військовими та цивільними, що є частиною систематичних порушень прав людини представниками російської влади.

Також, Омбудсман активно залучається до процесу реалізації пункту 4 Формули миру Президента України В. Зеленського, в контексті звільнення полонених і депортованих осіб, а саме безпосередньо залучений до здійснення обміну військовополоненими та цивільними заручниками із рф (Офіс Президента України, 2023).

Діяльність Омбудсмана під час збройного конфлікту є критично важливою для захисту прав людини в Україні. В умовах війни, коли порушення прав людей стають більш систематичними і масштабними. Омбудсман має реальний вплив на органи державної влади України, що в свою чергу забезпечує дотримання прав та свобод людини й особи. Водночас, активна співпраця з міжнародними організаціями, участь у розробці міжнародних документів і безпосередня участь у процесах звільнення полонених є важливими аспектами роботи Омбудсмана, що сприяють захисту прав людини на глобальному рівні.

Література:

1. Конституція України: Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Закон України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини": Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 груд. 1997 р. № 776/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст. 99.

3. Філософія Української Формули миру: Офіс Президента України. (2023). Філософія Української Формули миру. Доступно за посиланням: <https://www.president.gov.ua> (останнє звернення: 06.12.2024).

ЧЕЛПИХ Георгій,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: КНЯЗЬКОВА Любов,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ У СФЕРІ ПРАЦІ

Соціальний діалог у сфері праці є важливою складовою функціонування сучасного суспільства та економіки, адже він забезпечує взаємодію між працівниками, роботодавцями та державою, що спрямована на досягнення спільних рішень щодо трудових відносин, соціального захисту, умов праці та розвитку професійних можливостей. Успішна реалізація соціального діалогу базується на принципах, які забезпечують ефективність діалогу та гарантують, що всі сторони мають рівні можливості, що є ключовими для підтримки ринку праці.

Соціальний діалог являє собою процес обміну інформацією, консультацій та переговорів між працівниками, роботодавцями та урядовими структурами, що спрямований на досягнення домовленостей, вирішення конфліктів, а також покращення умов праці. Це фундаментальний механізм забезпечення стабільності ринку праці та підтримки соціальної справедливості. Відповідно принципи соціального діалогу в сфері праці формують умови для взаєморозуміння і забезпечення соціальної справедливості між сторонами, що беруть участь у трудових відносинах [4, с. 101].

Ключові аспекти соціального діалогу визначені у Статті 3 Закону України «Про соціальний діалог в Україні», в якому зазначено, що соціальний діалог відбувається на таких засадах: законності та верховенства права; представництва та повноважень сторін та їх представників; самостійності і рівноправності сторін; добровільності і прийнятті практичних зобов'язань; взаємоповазі та пошуку компромісних рішень; обов'язковості розгляду пропозицій сторін; черговості узгоджувальних процедур; відкритості і прозорості; відповідальності за дотримання прийнятих зобов'язань та інших [3].

Основними принципами соціального діалогу на сьогодні є:

- принципи законності, верховенства права та репрезентативності сторін;
- принципи незалежності, рівноправності сторін, конструктивності, взаємодії;
- принципи добровільності та прийняття реальних зобов'язань, взаємної поваги та пошуку компромісних рішень;
- принципи обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей, відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань.

Першими принципами соціального діалогу у сфері праці, закріпленими в ст. 3 Закону України «Про соціальний діалог в Україні», є принципи законності та верховенства права. Принцип верховенства права є основою правової держави, що підтверджують як національні, так і міжнародні акти. Законність є режимом, де панує дотримання законів усіма суб'єктами права, що забезпечує демократичний характер правотворчості та правореалізації. У сфері соціального діалогу законність закріплена законодавчо, зокрема в ст. 3 Закону України «Про соціальний діалог в Україні», ст. 2 Закону України «Про професійні спілки» та інших законах [2].

Принцип незалежності сторін соціального діалогу забезпечує їх захист від будь-якого негативного чи позитивного впливу з боку інших учасників діалогу або зовнішніх органів [1]. Незалежність сторін діалогу, зокрема, проявляється через захист права сторін на самостійне прийняття рішень без втручання інших. Так, роботодавці та профспілки діють незалежно від державних органів, місцевого самоврядування, політичних партій та інших структур. Зокрема,

законодавством передбачено заборону втручання в укладення колективних договорів, що забезпечує сторони діалогу від звуження їх трудових прав.

Сьогодні принцип рівноправності сторін соціального діалогу є похідним від принципу рівності людей, встановленого міжнародними актами у сфері колективних трудових відносин і відображеного в українському законодавстві після проголошення незалежності, відповідно, зміст цього принципу охоплює такі елементи:

- рівність можливостей щодо здійснення прав у сфері соціального діалогу;
- рівність сторін при вступі в колективні переговори;
- рівноправність суб'єктів соціального діалогу під час реалізації інших форм соціального діалогу у сфері праці.

Принципи, визначені статтею 3 Закону України «Про соціальний діалог в Україні», такі як добровільність, взаємна повага та компромісність, є основоположними для реалізації соціального діалогу в трудовій сфері. У цьому контексті важливо зрозуміти значення цих принципів та способи їх застосування. Принцип добровільності у соціальному діалозі передбачає участь осіб у правовідносинах на добровільних засадах, що означає відсутність примусу [3].

Основні складові принципу добровільності у соціальному діалозі включають: добровільне визначення умов соціального діалогу та укладення колективних договорів; добровільну згоду на проведення колективних переговорів; можливість припинення консультацій на будь-якому етапі.

У соціальному діалозі принцип компромісу застосовується на всіх етапах, щоб досягти узгоджених рішень.

Принципи обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей та відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань відіграють ключову роль у забезпеченні реалізації соціального діалогу в сфері праці, оскільки гарантують, що домовленості будуть виконані обома сторонами.

Особливості принципу обов'язковості виконання домовленостей у соціальному діалозі, полягають в тому, що він діє для всіх форм соціального діалогу, а також в тому, що сторони беруть на себе лише ті зобов'язання, які можуть реально виконати.

Досягнуті домовленості у соціальному діалозі можуть бути основними (прийняття рішень, колективні договори) та допоміжними (організаційні питання). Незалежно від виду домовленостей, їх виконання є обов'язковим.

Отже, принципи соціального діалогу у сфері праці відіграють важливу роль у забезпеченні ефективної взаємодії між працівниками, роботодавцями та державою. Вони сприяють формуванню прозорих, справедливих та узгоджених рішень у питаннях трудових відносин та соціальної політики. Дотримання принципів законності, рівноправності, добровільності та відповідальності забезпечує конструктивну співпрацю, що спрямована на дотримання прав працівників та забезпечення економічної стабільності підприємств та держави в цілому. Тому соціальний діалог, заснований на цих принципах є потужним механізмом для вирішення нагальних економічних та соціальних проблем сучасного суспільства.

Література:

1. Коваленко О. О. Окремі проблеми здійснення соціального діалогу в Україні через призму характеристики його принципів у світлі входження до ЄС. Збірник наукових праць Харківського національного університету ім. Г. С. Сковороди «Право». Харків, 2017. Вип.28. С. 85–90.

2. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. №1045-XIV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (дата звернення 17.11.2024).

3. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23.12.2010 р. №2862-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17> (дата звернення 17.11.2024).

4. Чанишева Г.І. Основні принципи соціального діалогу у сфері праці. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2014. №1. С. 100-106.

ЧЕПА Денис,
1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітньої програми «Право»
Маріупольський державний університет, м. Київ
Науковий керівник: НАДЕЖДЕНКО Аліна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

2014 рік став переломним у житті України, оскільки держава знову намагалася боротися за свою незалежність, самостійність і суверенітет. Збройна агресія Російської Федерації завдала значної шкоди нормальному функціонуванню держави та її інституцій, а найстрашніше — громадянам України. Війна принесла матеріальні втрати, моральні потрясіння та руйнування звичного способу життя, що обумовило необхідність впровадження правових механізмів забезпечення прав і свобод людини у воєнний час, а також активізації роботи національних і міжнародних інституцій їх захисту.

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала масштабне вторгнення на територію суверенної України. Ігноруючи норми міжнародного права, вона вчинила акти насильства проти населення України, руйнувала житлові та інфраструктурні об'єкти, порушуючи права, свободи й інтереси людини, закріплені нормами національного та міжнародного права. З огляду на загрозу національній безпеці, в той же день Указом Президента України № 64/2022 на території країни було запроваджено воєнний стан для організації оборонних заходів проти агресії Росії [1].

Військовий стан в Україні є особливим правовим режимом, запровадженим у разі збройної агресії або загрози незалежності й територіальної цілісності держави, що надає органам влади та військовим адміністраціям розширені повноваження для захисту національної безпеки та оборони, передбачаючи тимчасові обмеження конституційних прав і свобод громадян та юридичних осіб. Після початку повномасштабного вторгнення Україна Росія повідомила міжнародні інституції про відступ від окремих зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини та Міжнародним пактом про громадянські й політичні права, що дозволяє тимчасово обмежити такі права, як свобода пересувань, зібрання, вираження думок, право на приватність та інші, не порушуючи міжнародних договорів.

Однак обмеження не стосуються базових прав, як-от права на життя, особистість, недоторканності, поваги до гідності, судового захисту та рівності перед законом. Крім того, у воєнний час держава зобов'язана забезпечувати їх дотримання [2].

Порушення базових прав, таких як право на життя чи власність, унаслідок військових дій, мають трагічні наслідки. Знищення інфраструктури, насильство проти населення, примусове переміщення людей і катування є прямим порушенням норм права. Водночас, система національних і міжнародних правових засобів покликана відновити порушені права та забезпечити відшкодування завданої шкоди.

Конституція України гарантує кожному можливість захистити свої права всіма законними засобами, зокрема через об'єднання в громадські організації, звернення до суду чи міжнародних інституцій, а також через взаємодію з Уповноваженим Верховною Радою України з прав людини [2].

Захист прав, свобод та інтересів людини створюється в різних формах, зокрема: через органи публічної влади (адміністративна форма), громадські організації (громадська форма), самозахист, реалізація права на звернення до органів влади, діяльність прокуратури, органи внутрішньої справи, судовий захист і контроль тощо. Президент України займає ключову роль у системі гарантій прав і свобод громадян, сприяючи створенням механізмів контролю за їх утриманням і забезпечуючи нетерпимість до порушення цих прав.

У системі підрозділу влади важливе місце займає інститут Уповноваженого з прав людини, який виконує публічно-представницькі функції, доповнюючи інші засоби захисту прав громадян [3]. Судовий захист, гарантований Конституцією, залишається одним із найефективніших механізмів захисту прав, що забезпечують доступ до правосуддя у випадках порушення прав або створення перешкод для їх реалізації.

Повномасштабна агресія Російської Федерації стала головним джерелом порушення прав людини, завдаючи громадянам України матеріальних і моральних збитків. Для фіксації таких злочинів було створено спеціальну веб-платформу за ініціатииви Офісу Президента України та інших державних органів, з метою захисту та представництва України в Європейському суді з прав людини та міжнародному суді ООН [4].

Міжнародне гуманітарне право визначає основні принципи захисту під час збройних конфліктів, зокрема: гуманне поводження з особами, які не беруть участі у військових діях, та обмеження насильства лише до необхідного рівня. Основу сучасного гуманітарного права складають Гаазьке та Женевське права, зокрема Женевські конвенції 1949 року, які ратифіковані Україною та передбачають відповідальність за воєнні злочини. Ратифікація цих конвенцій зобов'язує державу проводити ефективне розслідування серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Водночас Європейський суд з прав людини, діючи в межах Конвенції про захист прав людини та основних свобод, забезпечує розгляд порушень, зосереджуючись на правозахисному аспекті. Інші міжнародні документи, як-от Європейська соціальна хартія та Конвенція проти тортур, також сприяють захисту прав людини [5, с.325].

Таким чином, аналіз правових механізмів захисту прав людини в умовах війни дозволяє зробити висновок, що правова система України включає як національні, так і міжнародні інструменти захисту, які можуть бути задіяні для відновлення порушених прав осіб, постраждалих від протиправних дій під час воєнних конфліктів. Національне законодавство передбачає створення спеціальних механізмів, таких як міжурядова платформа, спрямована на документування фактів порушення прав людини та збирання доказів для подальшого притягнення до відповідальності винних осіб, у тому числі представників держави-агресора. Міжнародні механізми, що беруть участь у співпраці з Європейським судом з прав людини, також виконують важливу роль у забезпеченні прав постраждалих. Зазначені ініціативи узгоджуються з євроінтеграційними прагненнями України, створюючи передумови для ефективного захисту прав людини на національному та міжнародному рівні.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL: <http://surl.li/gvgsak>. (дата звернення 18.11.2024).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/avptfa> (дата звернення: 20.11.2024).
3. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <http://surl.li/ujjfpj> (дата звернення 22.11.2024 р.).
4. Створено єдиний національний портал для збору фактів порушення прав людини російською федерацією. URL: <http://surl.li/azcvjh>.
5. Дорошенко В.А. Правові механізми захисту прав людини під час війни. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №2. С. 323-326.

ШАМАРА Роман,
аспірант кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ
Юрист Благодійної організації "Благодійний фонд "Право на Захист",
яка є виконавчим партнером Управління Верховного Комісара
з питань біженців ООН
Науковий керівник: **ЧЕРНИХ Євген,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Маріупольського державного університету, м. Київ

ПРОБЛЕМАТИКА ОСВІТНИХ ПРАВ ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

У сучасних умовах інтеграція осіб без громадянства в українське суспільство набуває особливого значення. Освіта є ключовим чинником соціальної адаптації, сприяючи не лише здобуттю знань і навичок, але й формуванню соціальних зв'язків, забезпеченню працевлаштування та підвищенню добробуту. Водночас, значна частина осіб без громадянства та недокументованих осіб стикається з численними бар'єрами в доступі до освіти, зокрема через відсутність документів, що, зокрема, унеможливує складання випускних іспитів і вступ до закладів вищої освіти.

Отже, метою цих тез є розробка пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання у сфері забезпечення доступу до освіти осіб без громадянства та недокументованих осіб.

Право на освіту є одним із фундаментальних прав людини, закріплених у міжнародних правових актах, таких як Загальна декларація прав людини (стаття 26) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (стаття 13). Вони проголошують, що кожна людина має право на доступ до освіти, яка сприяє повноцінному розвитку особистості, соціальній інтеграції та рівним можливостям для працевлаштування [1, 2]. Однак, у контексті осіб без громадянства та недокументованих осіб в Україні, це право часто залишається нереалізованим через законодавчі та процедурні перешкоди.

Законодавство України у сфері освіти закріплює право на здобуття повної загальної середньої освіти для всіх дітей, незалежно від підстав їхнього перебування в країні [3]. Проте на практиці значна кількість осіб без громадянства стикається з серйозними обмеженнями через відсутність паспорта чи інших документів, що унеможливує складання випускних іспитів, отримання атестата про повну середню освіту та, відповідно, вступ до закладів вищої освіти.

Щодо вищої освіти, слід зазначити, що доступ до неї для осіб без громадянства та недокументованих осіб має певні обмеження. Зокрема, можливість навчатися у закладах вищої освіти надається лише тим із них, хто має посвідку на постійне проживання в Україні. Натомість особи, які перебувають у процедурі визнання особою без громадянства або мають лише посвідку на тимчасове проживання, позбавлені такого права, особливо коли йдеться про навчання за рахунок коштів державного або місцевого бюджету.

На нашу думку, надання права доступу до вищої освіти тільки тим особам, які мають право на постійне проживання можна розглядати як певне обмеження рівності можливостей у сфері освіти. Такий підхід не враховує специфічні обставини людей, які мають право на тимчасове проживання або перебувають в процедурі визнання особою без громадянства і створює бар'єри для їхньої соціальної інтеграції та професійного розвитку. Забезпечення рівного доступу до вищої освіти для вищевказаних категорій осіб, незалежно від їх статусу, є важливим кроком у напрямку дотримання прав людини та реалізації принципів соціальної справедливості. Зокрема, доречно, розглянути можливість внесення змін до законодавства, які б передбачали надання вищезгаданим особам також права вступу до закладів вищої освіти на рівних умовах разом з громадянами України.

Особливу складність становить соціальна вразливість осіб без громадянства, зумовлена як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Відсутність базових прав, зокрема з певними обмеженнями доступу до освіти, сприяє поглибленню їхньої соціальної ізоляції, низькому рівню освіченості та, як наслідок, зниженню можливостей для інтеграції в суспільне життя.

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та його положення, зокрема стаття 6-1, закладають правову основу для визнання осіб без громадянства [4]. Проте відсутність документів, які підтверджують рівень освіти, залишається ключовою перешкодою для реалізації їхніх освітніх прав.

У цьому контексті, на наш погляд, важливим є перегляд підходів до правового регулювання освітніх прав осіб без громадянства, спрощення процедур їхньої інтеграції через освіту, а також створення механізмів, які б забезпечували можливість складання іспитів, отримання атестатів та вступу до вищих навчальних закладів. Особливу увагу слід приділити забезпеченню рівного доступу до освіти цієї вразливої групи, адже це є основою для їхньої соціальної адаптації та повноцінної участі в житті суспільства.

Важливим аспектом проблеми є зв'язок між правом на освіту та правом на набуття громадянства України. Відповідно до статті 9 Закону України «Про громадянство України», для прийняття до громадянства особи зобов'язані скласти іспити з основ Конституції України, історії України та української мови [5]. Для осіб без громадянства це вимога є, у більшості випадків, складною та непосильною не тільки через відсутність базових документів та високу вартість складання іспитів, яка становить близько 18 000 грн [6] – а й через недостатній рівень освіти чи взагалі у відсутності доступу до освіти.

Міжнародні стандарти, зокрема положення Конвенції про статус апатридів від 1954 року, наголошують на необхідності забезпечення таких осіб правом на освіту нарівні з громадянами держави [7]. Водночас визнання їхнього правового статусу та забезпечення можливості отримання паспортних документів є ключовими передумовами для доступу до базових прав, включно з правом на освіту.

Отже, інтеграція осіб без громадянства в українське суспільство вимагає комплексного підходу, який включає вдосконалення правового регулювання та впровадження практичних заходів для забезпечення їхніх основоположних прав. Доцільним для осіб без громадянства, визнаних у порядку статті 6-1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», є впровадження заходів, спрямованих на звільнення від сплати за складання іспитів з основ Конституції України, історії України та української мови, а також організацію безкоштовних курсів за цими напрямками. Це сприятиме зменшенню фінансових бар'єрів, соціальній адаптації та інтеграції зазначених осіб у суспільство, підвищенню їхньої правової обізнаності та залученню до економічного життя держави.

Водночас реалізація цих пропозицій залежить від фінансової спроможності держави. Ураховуючи значну залежність бюджету України від міжнародної фінансової допомоги, забезпечення таких заходів у найближчій перспективі може бути обмеженим. Тому доцільно підкреслити, що впровадження подібних змін має базуватися на оцінці реалістичності їх фінансового забезпечення, щоб уникнути ризику їх декларативного характеру.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. Міжнародний документ від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права/ Міжнародний документ від 16.12.1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
3. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

5. Про громадянство України. Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 13, ст.65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
6. Національна комісія з стандартів державної мови. Скільки коштує складання іспиту на рівень володіння державною мовою? URL: <https://mova.gov.ua/gromadskosti/zapitannya-vidpovidi/skilki-koshtuye-skladannya-ispitu-na-riven-volodinnya-derzhavnoyu-movoyu>
7. Конвенція про статус апатридів. Міжнародний документ від 28.09.1954 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232#Text

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕСЛОВО	4
АЛІЄВА Аліна ПОЗАСУДОВІ ПРОЦЕДУРИ У СИСТЕМІ ЗАХОДУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	5
БАЛАБАНИЦЬ Анжеліка ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ	7
БОНДАРЕНКО Дар'я НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	10
БРИЖ Валентина ПРАВО ОСІБ, ПОЗБАВЛЕНИХ ВОЛІ, НА ГУМАННЕ ПОВОДЖЕННЯ І ПОВАГУ ГІДНОСТІ, ЩО ВЛАСТИВЕ ЛЮДСЬКІЙ ОСОБИСТОСТІ	12
ВЕРЧЕНКО Каріна ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ В ПОРЯДКУ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ І ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	15
ДЕМЧЕНКО Володимир ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МУНІЦИПАЛЬНОМУ РІВНЯХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	18
ГРИЦУК Евеліна ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ІНТЕРНЕТ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ	21
КАМАРДІНА Юлія РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАХИСТІ КЛІМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ	24
КАМІНСЬКА Анастасія ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА БЕЗПЕКУ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ	28
КАЦИ Микита МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	31
КОВЕЙНО Юлія ЗАПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КЛІМАТИЧНИХ ПРАВ	34
ЛИННИК Дар'я ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАХИСТУ	36
МАГАЦ Нікіта УМОВИ ДОПУСТИМОСТІ ВТРУЧАННЯ В ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	38
МОХОВА Ангеліна ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	40
НАДЕЖДЕНКО Аліна КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО (ЗБАЛАНСОВАНОГО) РОЗВИТКУ У МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ	42
ОВІННІКОВА Раїса ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ В ХОДІ РЕАЛІЗАЦІЇ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ ПРО НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ОБШУК В ХОДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ФОРМІ ДІЗНАННЯ	44
ПАРКЕР Марк РОЛЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ВИКЛИКИ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	47
ПОЖИДАЄВА Марія, БАСТРИГА Микола СУЧАСНА ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПРАВОВІ ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	51

ПОЛЯНИЦЯ Софія ДО ПИТАННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЗА ДОГОВОРАМИ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ЗА ПЕРЕДОПЛАТОЮ.....	53
САВЕНКО Назарій РОЛЬ ОМБУДСМАНА В ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	56
ЧЕЛПИХ Георгій ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ У СФЕРІ ПРАЦІ.....	58
ЧЕПА Денис ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	61
ШАМАРА Роман ПРОБЛЕМАТИКА ОСВІТНІХ ПРАВ ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	63

Права людини в умовах воєнного стану: прикладний аспект
Збірник матеріалів науково-практичного круглого столу

10 грудня 2024

Маріупольський державний університет

Редакційна колегія:

Голова

– Вікторія ГРИГОР'ЄВА, завідувач кафедри права МДУ, кандидат юридичних наук, доцент;

Заступник голови

– Юлія КАМАРДІНА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент;

Члени оргкомітету:

– Марія ПОЖИДАЄВА, професор кафедри права, доктор юридичних наук;

– Анна ПОЛІТОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент;

– Євген ЧЕРНИХ, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент.

Укладач: Ю.В. Камардіна

Технічний редактор: Ю.В. Камардіна

Верстка: Ю.В. Камардіна

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць, опублікованих у збірнику.